

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta tělesné výchovy a sportu
Katedra základů kinantropologie a humanitních věd

**Fair play jako jádro sportovní etiky v obecném povědomí i
z hlediska genderové diference**

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Miloš Bednář, Ph.D.

Zpracoval:

Josef Holas

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci *Fair play jako jádro sportovní etiky v obecném povědomí i z hlediska genderové diference* zpracoval samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Praze dne 20.8.2012

Josef Holas

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych rád poděkoval za trpělivou konzultaci svému vedoucímu práce, PhDr. Miloši Bednářovi, Ph.D. a všem respondentům, kteří byli ochotni podílet se na dotazníkovém šetření.

Abstrakt

Název

Fair play jako jádro etiky sportovců i sportovkyň v obecném povědomí i z hlediska genderové difference

Cíle práce

Pohlížet na fair play z různých úhlů pohledu, a to nejen sportovních. Analyzovat fair play nejen jako vhodné sportovní chování, ale také jako jednání, kterému připisujeme určitou mravní hodnotu a ke kterému jsme něčím motivováni. Interpretovat činy, které byly oceněny hlavní cenou českého Klubu fair play. Porovnat pohled na fair play u aktivních sportovců a lidí, kteří sportují jen rekreačně nebo vůbec. Zjistit, zda se liší pohled mužů a žen – ať už sportujících či nespoutujících.

Metoda

Teoretická část je opřena o relevantní rešerši a spočívá na konceptuální analýze a komparaci textů. Praktická část obsahuje dotazníkové šetření 65 respondentů, aktivními sportovci počínaje, přes lidi sportující rekreačně s větší či menší intenzitou, až po ty, kteří nespoutují vůbec. Interpretace odpovědí na všech 15 otázek dotazníku se zaměřila na rozložení cílové skupiny podle věku, pohlaví a vztahu ke sportu. Výběr respondentů byl proveden zcela nahodile, dotazníky byly rozšířeny mezi osoby z regionu Praha a jejich rodinné příslušníky. Bylo tak v mnoha ohledech dosaženo nehomogenosti skupiny. Zodpovězena byla jen část dotazníků, výše zmíněných 65 z celkem rozdaných 104. Návratnost dotazníků byla 62,5 %.

Výsledky

Výsledkem je kompilace těch témat, která přesněji profilují fenomén fair play (problematika pravidel, dopingu, emocí, motivace) v současnosti a nepříliš dávné minulosti. Za vlastní přínos historické části práce lze považovat hlubší rozbor činů oceněných hlavní cenou českého Klubu fair play. V praktické části bylo zjištěno, že respondenti mají poměrně jasnou představu o tom, co znamená fair play. Liší se ovšem míra toho, jak se sami tímto dokáží řídit. Pohled žen a mužů se v rámci našeho vzorku příliš neliší.

Klíčová slova

Fair play, etika sportu, svědomí, ženský sport, ideál rytířství, pravidla, doping, sportovní historie.

Abstract

Title:

Fair play as the Core of Sports Ethics in General Awareness and in Terms of the Gender Gap

Objectives

To look at the concept of fair play from various points of view, and not only that of sports. Analysing fair play not only as appropriate behaviour in sports but also as conduct to which we ascribe a certain moral value and towards which something motivates us. To interpret the actions rewarded with the top prize of the Czech Fair Play Club. To compare the view of fair play among active athletes and people who play sports recreationally or not at all. To discover whether there is a difference in the male and female understanding of fair play – whether in terms of sports or not.

Method

The theoretical section is based on relevant research and consists of a conceptual analysis and comparison of texts. The practical section includes an investigation by questionnaire among 65 respondents, from active athletes, to recreational sportsmen of greater or lesser intensity, to those who hardly play sports at all. Interpretation of the answers to 15 of the questions is focused on breaking down the target group according to age, gender and their attitude towards sports. The selection of the respondents was made entirely randomly, with questionnaires sent out to people from the region of Prague and their family members. In this way it was possible to obtain a non-homogeneous group. Only some of the questionnaires were completed, the aforementioned 65 from 104 questionnaires, i.e. 62,5 % returned.

Results

The result is a compilation of the themes that gives a more precise profile of the phenomenon of fair play (the issue of rules, doping, emotions, motivation) in the present day and in the recent past. The special contribution of the historical part of the work is the deeper analysis of the actions rewarded with the top prize of the Czech Fair Play Club. The practical section revealed that respondents have a relatively clear idea of what fair play means. This differs however according to the extent to which they themselves are able to abide by it. The attitudes of men and women within our sample were not greatly discrepant.

Key words:

Fair play, sports ethics, conscience, women's sports, gallantry, rules, doping, sports history .

Obsah

Abstrakt	4
Abstract	5
Obsah	6
Uvod	8
A. Teoretická část	11
1 Historie sportu	11
1. 1 Prvopočátky termínu sport	11
1. 2 Ideál rytířství ve sportovní historii.....	13
1. 3 Ideál Olympijské hry.....	16
1. 3. 1 Ženy – sportovkyně v olympijské historii.....	19
2 Sportovní pravidla	23
2. 1 Porušování sportovních pravidel	24
2. 1. 1 Vliv emocí na porušování sportovních pravidel	26
2. 1. 2 Soupeření a porušování sportovních pravidel	27
3 Etika ve sportu	28
3. 1 Etika – mravní hodnocení a svědomí.....	28
3. 2 Etika – dobrovolnost a odpovědnost.....	30
3. 3 Etika – sociální zřetel a kategorický imperativ.....	31
4 Motivace	32
4. 1 Definice a vymezení pojmu motivace.....	32
4. 2 Motivační zdroje, procesy a dispozice.....	34
4. 3 Potřeby – Maslowova pyramida potřeb.....	35
5 Český klub fair play	37
5. 1 Český klub fair play.....	37
5. 2 Seznam cen Klubu fair play.....	41
5. 2. 1 Ocenění v 70. letech 20. století.....	41
1978.....	41
1979.....	41
5. 2. 2 Ocenění v 80. letech 20. století.....	42
1980.....	42
1981.....	42
1982.....	43
1983.....	43
1984.....	44
1985.....	44
1986.....	45
1987.....	45
1988.....	45
1989.....	46
5. 2. 3 Ocenění v 90. letech 20. století.....	46
1990.....	46
1991.....	47
1992.....	48
1993.....	48
1994.....	49
1995.....	49
1996.....	50

1997.....	50
1998.....	51
1999.....	51
5. 2. 4 Ocenění v první dekádě 21. století.....	51
2000.....	51
2001.....	52
2002.....	52
2003.....	53
2004.....	53
2005.....	54
2006.....	54
2007.....	55
2008.....	55
2009.....	56
5. 2. 5 Ocenění ve druhé dekádě 21. století.....	57
2010.....	57
2011.....	58
5. 2. 6 Shrnutí oceněných hlavní cenou.....	58
5. 3 XVI. Evropský kongres fair play.....	63
B. Praktická část	70
6 Fair play – Vlastní průzkum	70
6. 1 Dotazník.....	70
6. 2 Interpretace odpovědí.....	72
6. 2. 1 Seznámení s cílovou skupinou.....	72
6. 2. 2 Fair play pohledem veřejnosti.....	73
6. 2. 3 Diskuse.....	79
Závěr	80
Seznam použité literatury	81

Úvod

Ve své bakalářské práci jsem se zabýval problematikou fair play jako takovou, a to z mnoha různých úhlů pohledu. V této práci bych se rád touto problematikou zabýval ještě trochu jinak. Jak se liší pohled na fair play v závislosti na genderové problematice? Liší se pravidla fair play u žen a mužů, tedy sportovců a sportovkyň? A jak se na celou problematiku dívají laici, tedy ti, kteří sportují „pouze“ rekreačně, nebo dokonce pasivně, spíše přihlížejí a nezapojují se. A nemusí se jednat jen o sportovní nadšence a fanoušky. Výraz pouze jsem dal do uvozovek z jednoho prostého důvodu, v dnešní době je i rekreační sportovec člověkem, který vyvíjí větší aktivitu než většina běžné populace.

Encyklopedie tělesné kultury (E. Demetrovič, 1988) popisuje fair play jako čestnou hru podle pravidel, slušný a čestný způsob boje. Zmínka o čestnosti nám může připomenout ctnosti rytířské. A nebylo by to od věci. Pojetí rytíře tak, jak jej chápeme v dnešní době, vždy souviselo s fyzickou silou a připraveností, statečností, obratností, ale samozřejmě také s čestností a ušlechtilostí. Tyto středověké ideály můžeme dát do souvislosti nejen s rytířskými turnaji, ale i dalšími sportovními kláními. Jak v minulosti, tak nyní. Od dob středověku se ovšem naše společnost poměrně demokratizovala, tudíž i fair play souvisí s rovnými a rovnocennými podmínkami pro každého. V dobách minulých se ale jednalo o práva privilegovaných skupin. Co jiného také čekat od dob, ve kterých lidé mohli vlastnit jiné lidi? Dost ale otázek týkajících se lidských práv a zpět k otázkám fair play. Každé sportovní klání v průběhu času získalo určitý rámeček, byla stanovena jeho pravidla, která bylo třeba dodržovat. Už z jednoho prostého důvodu, který je naprosto zjevný a logický, jak jinak poměřit, kdo je silnější, když nebudou mít jednotliví účastníci stejné podmínky?

Ovšem stejně jako v dobách dávných i nedávno minulých, tak i v současnosti se můžeme setkat s porušováním pravidel hry, pravidel férové hry, tedy pravidel fair play. V této souvislosti dnes hovoříme i o tzv. nesportovním chování. To ovšem nemusí vždy souviset s porušováním pravidel psaných, ale i těch nepsaných. Existují sporty, kde závisí na dodržení určitých pravidel dokonce životy. Zde už se samozřejmě nedá hovořit o fair play jako takovém, ale je zde o to zřejmější fakt, že dodržování „pravidel hry“ má jistou souvislost s osobním a osobnostním nastavením jedince. Týká se svědomí, motivace, emocí, ale i chápání spravedlnosti a čestnosti.

První a poslední zmiňované se trochu vymyká, protože je třeba jej zasadit do jistého prostředí, kulturního a sociálního prostředí. To, o čem pojednávám v této práci, se dá zobecnit pouze v prostředí naší západní civilizace. Ano, existují celosvětové sportovní organizace a organizace pro fair play, které se tímto zabývají, ale ne každý má v sobě zakořeněny určité principy. Záleží totiž i na společnosti, ze které jedinec vzejde. Příslušník domorodého kmene kdesi v Amazonii může mít zcela jinak vštěpené povědomí o fair play než fotbalista z Prahy. Nechci hodnotit, nechci tím říkat, co je dobré a co špatné, co lepší, nebo horší. Říkám jiné. Vše, co je špatné pro nás, nemusí být špatným pro kohokoli dalšího na světě. Žijeme v rámci určitých pravidel, která vytvořili naši předkové a která jsou i nadále utvářena a modifikována našimi vrstevníky, ne-li přímo námi samými. Velkou roli zde hraje i fakt, že naše společnost je založena na křesťanské tradici.

To, co mám na mysli, lze dobře ilustrovat jedním příkladem, který demonstruje, jak je naše chování a jednání naučené. Západoevropští vědci se dostanou do prostředí domorodého kmene v Jižní Americe. Běžnou reakcí na to, že se něco nepovede, nebo že něco rozbijeme, je pro nás, tedy Evropany, úlek. Tak i pro zmiňované vědce. Stavěli s místními obyvateli jakousi dřevěnou loď. Když ji nesli k řece, loďka jim spadla. Všichni Evropané do jednoho se lekli, tvářili se vyděšeně. Ale domorodci se z plna hrdla smáli. Pro ně je zase naučenou reakcí smích. Něco rozbijí, smějí se. Takové záležitosti jsem tedy měl na mysli, když jsem v předchozím textu hovořil o společenských a mezikulturních rozdílech vnímání fair play a reagování na porušování pravidel hry. Dokážete si představit sportovce, třeba běžce, který doběhne předposlední a začne se z posledních sil smát? Nebylo by to pro běžného Evropana známkou výsměchu? A co kdyby si to vzal osobně sportovec, který doběhl poslední?

Jak jsem již výše zmínil, v této práci bych tedy chtěl trochu rozšířit úhel pohledu na fair play. Zmínit i hlediska v bakalářské práci nezmíněná – především gender a pohled nesportovců. A rozšířit hlediska v předchozí práci zmiňovaná. Za tímto účelem jsem se věnoval především studiu odborné literatury, nedílnou součástí mé práce se stal samozřejmě i výzkum. Výsledkem pak, jak doufám, je kompilace témat fair play, pravidel, dopingů, emocí, motivace, rozdílů mezi sportovci a sportovkyněmi, pokud se mi podaří takové objevit, a jejich následná analýza a komparace se sportovní praxí v současnosti a ne příliš dávné minulosti. Porovnání mínění jednotlivých respondentů a jejich představ o tom, co znamená fair play, ovšem pouze v mezích dotazníku, který jsem pro tento účel sestavil.

Těší mě, že i díky tématům, mezi která fair play bezesporu patří, se na sportovce pohlíží i jinak než jako na fyzicky zdatné jedince orientované na výkon. Ve sportu lze nalézt i nemálo filozofie, psychologie a etiky. I to se na následujících stranách pokusím ukázat.

A. Teoretická část

1 Historie sportu

Sportovní činnosti patří odnepaměti k základním náplním lidského života, i když se to může v dnešní době plné fastfoodů a televizní nebo počítačové zábavy zdát jakkoli nadnesené. Stejně tak jako všichni živočichové, i člověk je schopen aktivního pohybu. Ke svému životu pohyb potřebuje, jelikož je důležitý pro jeho fyzické i psychické zdraví. Při pohybu se v lidském těle vytváří několik látek, které jsou zdraví prospěšné, namátkou jmenujme například hormon endorfin, který v člověku vyvolává pocit spokojenosti, naplnění, nebo dokonce štěstí.

Jakákoli fyzická aktivita však ještě není sportem. Ale i ta, která je dnes mezi sporty řazena, v minulosti nemusela být za sportovní činnost považována. A v dnešní době se dokonce sportovní aktivity provozují se záměrem sportovat, aniž by lidé soupeřili mezi sebou nebo soutěžili o nějaké umístění či cenu. Ale to vše s sebou nese doba. Dost těžko si asi představíme chudého rolníka z přelomu 19. a 20. století, kterak ještě „po práci“ vyrazí běhat jen tak pro zábavu, aby vybil energii. A prací tu myslím celodenní práci na poli, aby se uživil, tedy sebe a svou rodinu, ne celodenní sezení ve strnulé poloze u počítače.

1. 1 Prvopočátky termínu sport

Výraz *sport* se, dle Jiřího Sommera (2003), dostal do angličtiny pravděpodobně koncem 15. století z francouzského *desporter*, tedy *bavit se, oddávat se zábavě*. V dnešní francouzštině již tento výraz není znám, přesto mu pravděpodobně vděčíme za pojmenování určitých lidských aktivit. Díky přejímání slov se výraz *sport* dostal do mnoha dalších jazyků, například německého, ale i do češtiny. I když se v naší mateřštině termín *sport* někdy zaměňuje za termín *tělesná výchova*, výraz *sport* by měl, dle Jiřího Sommera (2003), označovat pohybovou aktivitu provozovanou podle určitých pravidel a konvencí. Této aktivitě předchází trénink, tím je myšleno zdokonalování v tělesné i psychické oblasti a zároveň upevňování zdraví člověka. V této souvislosti bych rád připomněl pojem z období antického Řecka, je jím *kalokagathia*, tedy jakýsi ideál harmonické, fyzicky a duchovně, ovšem obzvláště mravně kultivované osobnosti (dle Schüller-Duden, 1987). Tento termín nesouvisí pouze se sportovní aktivitou, nýbrž se životem jedince jako takovým, dalo by se říci, že i s životním stylem, nebo spíše náplní života.

V německém lexikonu sportu se můžeme dočíst, že sport je v průběhu času přetvářen různými společenskými prostředky, a proto se mění i jeho podoba. Ernest Demetrovič (1988) pak zdůrazňuje, že sport se skládá z aktivní a pasivní části. Pasivním sportem není nic jiného než pozorování sportu aktivního. Nedá mi to a musím podotknout, že toto je v dnešní době opravdu dovedeno téměř k dokonalosti. Pakliže bylo v minulosti vrcholným prožitkem „pasivního sportovce“ dostat se co nejbližší k dění, tedy do první řady, za bránu nebo poblíž sportovců, v současnosti je nám toto zprostředkováváno neustále a téměř neomezeně až domů přes internet v počítači, ale i v mobilu, a přes televizní obrazovku až do pohodlí našich domovů. V dnešní době již není pro mnoho lidí takovým zážitkem být „přímo u toho“, když si z pohodlí domova mohou přiblížit obraz tak, že vidí na sportovcově čele v rozlišení HD každou kapku potu. I přesto si dovoluji tvrdit, že být přímo na místě je zážitek nepřekonatelný a nepřekonaný. Cítit atmosféru zápasu nebo sportovního prostředí se prostě nedá zprostředkovat jakkoli dobrou technikou. I když existují i teorie, že díky médiím je nám sport zprostředkován ve formě, kterou bychom jinak nezažili. „*Vztah mezi médiem a sportem se v posledních desetiletích stal předmětem zájmu především studentů mediálních oborů. I sport sám o sobě může být předmětem zájmu mnoha rozličných vědních oborů, studie, jakými způsoby na sebe vzájemně působí média a sport překračují hranice mnoha z nich – mohou být předmětem zájmu literatury zabývající se sportovní sociologií, historií sportu, genderovou problematikou, kulturními studii, žurnalistikou a mnoha dalšími,*“ (Alina Bernstein, Neil Blain, 2003). Poukazuje se zde také na nemalý společenský vliv sportovních komentátorů.

Hlavním důvodem, proč sport lidé na celém světě milují, ať již ho provozují aktivně, nebo jen sledují, je poměrování sil, pocit vítězství, ale i prohry. Měřením výkonů sport pomáhá nejenom k poznávání osobních možností, ale stává se také prostředkem zjišťování konkurence, a to při sportovních utkáních (dle Schüler-Duden, 1987). Už od dětství bylo přeci pro každého z nás během hodin školního tělocviku otázkou cti běžet co nejrychleji, vyšplhat co nejvýše a skočit co nejdále to jde. Porovnávání sil je i dnes otázkou společenské prestiže. I když asi trochu jiné, než tomu bylo v minulosti. Ale kdo ví. Třeba je hlavním motivem sprintera vítězit to, že získá srdce své vytoužené lásky, stejně jako tomu bylo za dávných dob, ve středověkých rytířských turnajích. I přesto všechno si myslím, že v dnešní době jsou někteří vrcholoví sportovci považováni téměř za polobohy a jejich honoráře se mnohdy rovnají rozpočtu celé České republiky. Ukažte mi spoluobčana, kterému by nic neříkalo jméno fotbalového brankáře Petra Čecha nebo hokejisty Jaromíra Jágra. Těžko budete

takového člověka hledat. Možná tito sportovci saturují novodobou společenskou poptávku po „hrdinovi“, jakémusi ideálu, který lidstvo provází již odnepaměti. Ideálu, se kterým se ne vždy a ne každý může identifikovat, ovšem vždy k němu může vzhlížet. Nabízí se zde paralela se středověkými rytíři, kteří ovšem byli, na rozdíl od dnešních sportovců, svázáni mnoha pravidly nejen při sportovních kláních, ale i ve svém každodenním životě.

V následujících kapitolách se zaměřím na to, jak ve sportu vznikla čestnost v klání a pravidla v soutěžení. Pokusím se přiblížit, čemu vděčíme za pocit nutnosti dodržovat při sportu pravidla, a proč je většina z nás rozhořčena, je-li tomu jinak.

1. 2 Ideál rytířství ve sportovní historii

Od prvopočátků civilizace se neustále bojuje o moc, i ta se ovšem dělí na více složek a sfér. Již za dob antických civilizací, a dost možná ještě mnohem dříve, byla moc rozdělena na duchovní a světskou. O moci světské netřeba sáhodlouze hovořit, jednalo se o panovníka, náčelníka, vůdce, šlechtice nebo jakousi privilegovanou vrstvu, která udávala směr dění ve společnosti a společnosti vládla a velela. Moc duchovní drželi pevně v rukou šamani, kněží, církve. V případě západní společnosti, tedy společnosti v západní Evropě, abych byl přesnější, se jednalo o moc církve římskokatolické. Tyto dvě mocenské složky spolu bojovaly od pradávna. Dokud byl světský panovník zároveň nejvyšším duchovním, nebylo o co bojovat. Ovšem ve chvíli, kdy se tyto dvě složky moci oddělily, nastal lýtý boj.

Boj, který mohl za nesčetné množství zmařených lidských životů, ovšem i v dobách, kdy lidský život sám o sobě neměl valnou hodnotu. Nelze si představit tehdejší společnost našim úhlem pohledu, tedy tak, jak ji známe my. Nic jako práva člověka nebo Listina základních lidských práv a svobod v těchto dobách neexistovala. Ovšem, můžete namítnout, že i ve středověku takové pokusy byly, co například *Magna Charta Libertatum* z Britských ostrovů? I tato listina, v překladu *Velká listina práv a svobod* vydaná léta Páně 1215 ovšem platila pouze pro aristokracii, privilegovanou vrstvu. Rolníci, zemědělci, chudina, ti měli práva minimální. Abych se ovšem vrátil k meritu věci. Proč v diplomové práci na téma sportovní etika hovořím o středověku? Je to právě kvůli prapůvodu etiky ve sportu.

Jak již jsem výše zmínil, ve středověké Evropě mezi sebou bojovali představitelé moci církevní a moci světské, v našem případě to byli papež (i když, jak víme, občas byl najednou ne jeden papež, ale hned dva) a císař Svaté říše římské. Do 12. století ve společnosti převažovala moc církevní, později se ale začala formovat a přetvářet moc světská. S ní přišel i nový ideál – ideál hrdiny. Ne jako v případě církevního hrdiny, tedy svěťce, člověka, za jehož skutky může Bůh, tedy člověka, který činí zázraky nebo kolem něhož se zázraky dějí. Ne, že by v případě ideálního hrdiny nebyla víra důležitá, samozřejmě, že to byl většinou dobrý křesťan, zároveň ale fyzicky zdatný, velmi zdatný. Dle Jiřího Sommera (2003) se vyznačoval mimořádnou fyzickou silou a připraveností, statečností, obratností a uměním zacházet se zbraní. Ano, nabízí se zde opět paralela s antickou vizí člověka všestranného, proto zde připomínám výraz *kalokagathia* zmiňovaný v předcházející kapitole.

Takto se postupně vytvářel ideál rytířství charakterizující středověkou společnost. Dle Jiřího Sommera (2003) se rozšířil z Francie na pomezí 11. a 12. století do Anglie, a následně dalších zemí, včetně Uher a Čech. K rytířství patřila i jízda na koni. Z německého *reiten*, což znamená jezdit na koni, známe výraz *Ritter*, do češtiny převzatý jako rytíř. Rytířství se svými „zákony“ staralo nejen o zvyšování fyzické úrovně středověkého člověka, ale také o zvyšování kulturní a společenské úrovně, do této sféry patřila také literatura a hudba. Ideální rytíř byl tedy vskutku všestranný.

Pod pojmem rytířství si v současnosti představíme většinou jakýsi romantický ideál tak, jak ho občas vidáme ve filmech odehrávajících se ve středověku. Tento obrázek už nám bohužel nedovoluje zajít v představách dál ke skutečné podobě rytíře. Nevidíme namáhavou tělesnou přípravu, která, dle Jiřího Sommera (2003), zahrnovala běhání, šplhání, plavání, jízdu na koni, zápasení nebo pěstní souboje. Můžeme si tedy pouze představit, jak asi příprava rytíře vypadala. Byla jakýmsi velmi intenzivním všestranným tréninkem.

V posledních letech výcviku byl, dle Jiřího Sommera (2003), kladen důraz také na organizační schopnosti a připravenost, na orientaci ve zvyklostech a pravidlech čestného zápolení. Nestačilo tedy pouze úkony provádět nebo se jen soubojů účastnit. Bylo třeba také vědět, jaké jsou pro ně důvody a jaká je jejich historie. Rytíři museli být zblhlí v pravidlech turnajů, které byly konány při různých příležitostech. Většinou se jednalo o slavnostní události, jakými byly královské korunovace, královské svatby nebo návštěvy cizích panovníků. Rytířským turnajem se ve středověku rozuměl, dle Jiřího Sommera (2003), soubor

zápasů tupými zbraněmi v plné zbroji. Každý zápas měl svá pravidla a konal se ve vymezeném prostoru. Pravidla, opět dle Jiřího Sommera (2003), respektovala ideál rytířských ctností, mezi které se počítala statečnost, odvaha, milosrdenství ke slabšímu a další ušlechtilé morální vlastnosti. Prostí lidé se mohli těchto oslav zúčastnit pouze v roli přihlížejících. Turnaje byly ovšem zároveň přípravou na válku. Bojovalo se v nich o nejen o čest, ale i o přízeň dam. Byly oblíbenou zábavou v téměř celé feudální Evropě, jejich těžištěm byla Francie. Souboje bývaly připravovány dlouhou dobu předem, ať už po stránce výpravy, tedy aby prostor kolbiště dobře vypadal, bral dech, byl jednoduše plný nádhery, lesku, tak po stránce organizační. Takové turnaje byly, dle Jiřího Sommera (2003), velmi nákladné, musela se budovat nejen samotná kolbiště, ale také tribuny.

Turnajů se účastnili také rytíři ze vzdálených zemí a mohlo se soupeřit inkognito. Traduje se, že tohoto dokonce využíval i Karel IV. Je o něm dnes známo mnoho, především to, jak moc byl zbožný, na mnoha místech se už ovšem nedočteme o tom, že byl velkým milovníkem rytířských turnajů. Dokonce se i co by český král některých občas inkognito zúčastnil. Jinak to nešlo, nemohl dopustit, aby byla jeho pověst něčím oslabena. Navíc se tak vyhnul tomu, aby mu soupeři nadržovali. Řekněme si upřímně, kdo by chtěl mít na svědomí panovníka? To nic dobrého nevěští. Jenže přihodilo se, že byl při jednom z turnajů zraněn. Jako zázrakem přežil. /raz, který by nebylo jednoduché vyléčit i v dnešní době, středověcí lékaři zvládli, ovšem Karel IV. měl nadosmrti následky..

Bohužel ale docházelo i ke smrtelným zraněním. A ačkoli byli někteří středověcí lékaři na lepší úrovni, než je dnes známo, i tak mnoha smrtelným následkům nedokázali zabránit. Takové události vždy na čas souboje omezily, a to také proto, jak píše Jiří Sommer (2003), že proti nim vystupovala církev, která měla v této době stále ještě velký vliv. Od 16. století se začaly po Evropě rozšiřovat palné zbraně, které odsunuly rytíře a rytířské turnaje na druhou kolej. Turnaje pak definitivně zanikly, dle Jiřího Sommera (2003), na počátku 17. století.

Je dobré také zmínit, že existovaly i „rytířské“ turnaje, které, byť byly vedené v duchu dobového pojetí fair play, bylo sotva možno chápat jako naplňování představ o rytířské bezúhonnosti. V těchto turnajích se, dle Jiřího Sommera (2003), před zraky diváků odehrávaly souboje na život a na smrt. Souboje probíhaly na speciálně upravených prostranstvích, v arénách vyznačených dřevěnými palisádami, zábradlím či provazy, které zabraňovaly soupeřům v útěku z bojiště, ale i divákům ve vstupu do prostoru zápasistiště. Tím pádem bylo

vyloučeno jedno z pravidel, milosrdenství ke slabšímu. Mohlo se totiž stát, že poražený prosil silnějšího o milost, čímž uznal jeho převahu. Na druhou stranu se ovšem stávalo také to, že bojovník s převahou probodl soka dýkou, aniž by na cokoli čekal. Těmto soubojům se říkalo *aventiure* a neměly toho se sportem moc společného. Snad jen to, že se při nich dal využít fyzický trénink. Vítěz často získal přízeň krásné dámy, mohl si ponechat soupeřovu výstroj a výzbroj, a to včetně koně, a poražený se mohl stát jeho zajatcem. Jak dále píše Jiří Sommer (2003), je zajímavé, že tyto kruté turnaje bývaly oblíbené. I když obdiv k násilí a krutosti je svým způsobem možné nalézt i v jiných sportovních kláních, například soupeření gladiátorů ve starověku, které zpravidla končilo smrtí alespoň jednoho ze zúčastněných.

Téměř každý jedinec si váží smyslu pro fair play, nejinak tomu bylo v minulosti, zároveň ale byla a je v každém nesmazatelná stopa touhy po krutosti a násilí. Oslava dobra a rytířských ideálů tak nebyla vždy zcela naplněna. V každé době je ovšem veřejně tolerovaná míra násilí rozdílná. A řekl bych, že na počátku 21. století je míra tolerance k násilí nejmenší za celou dobu existence lidské rasy.

1. 3 Ideál Olympijské hry

Zabýváme - li se historií sportu a utvářením respektování hodných pravidel, na kterých stojí základy fair play, nesmíme vynechat historii olympijských her. „*Mezi olympijské ideály totiž patří nesporně i to, co bychom mohli nazvat sportovní etikou,*“ píše Milan Jirásek (2003) v úvodu knihy Rytíři sportu: „*Již na stěnách vstupní brány do areálu starověké Olympie vítaly návštěvníky olympijských klání nápisy označující sportovce, kteří se zpronevěřili zásadám čestného klání na minulých hrách.*“ V Encyklopedii tělesné kultury (1988) je psáno, že „*... olympijské hry jsou vrcholné sportovní soutěže pro amatérské sportovce všech národů, pořádané od roku 1896 každý čtvrtý rok (kromě let 1916, 1940 a 1944) střídavě v různých světových městech a navazující na antické olympijské hry.*“ V letech 1916, 1940 a 1944 se olympijské hry nekonaly z naprosto zjevných důvodů – první a druhé světové války. Posloupnost sice byla zatím narušena pouze třikrát, ovšem některé z dalších her byly bojkotovány částí účastnických zemí, například sportovci ze zemí tzv. Východního bloku měli zakázáno odjet na olympiádu do Spojených států amerických, jednalo se o hry v Los Angeles v roce 1984, Američané bojkotovali olympijské hry v Moskvě o čtyři roky dříve, tedy v roce 1980.

„Od ostatních sportovních podniků se olympijské hry liší komplexností, koncentrací soutěží v určité zemi, reprezentací všech národů bez ohledu na barvu pleti, náboženství a politickou příslušnost, dále pak zásadou čestného soutěžení, přátelství mezi národy a světového míru. Pod pojmem olympijské hry¹ rozumíme jak letní, tak zimní olympiádu. Podle článku 9 olympijské charty jsou olympijské hry soutěžení mezi jednotlivci a družstvy, nikoli mezi zeměmi,“ (Ernest Demetrovič, 1988). V Encyklopedii tělesné kultury se dále dočítáme, že „o významu antických olympijských her se zmiňovali ve svých dílech již humanisté, včetně Jana Ámose Komenského. Tito myslitelé připouštěli možnost uspořádání podobných slavností.“

„První hry se měly konat roku 1838 ve městě Pyrgos, ale o jejich konání se nedochovaly žádné zprávy. Až v roce 1859 se podařilo uskutečnit první řecké novodobé olympijské hry v Aténách. Poslední, čtvrté opakování těchto her se odehrálo roku 1889,“ (Ernest Demetrovič, 1988). Poté rozvoj kapitalismu, vznik prvních mezinárodních organizací a rozvoj sportovních hnutí vytvořily podmínky pro obnovení olympijských her na novodobém mezinárodním principu. Iniciátorem obnovení olympijských her byl francouzský pedagog a historik Pierre de Coubertin, z jehož podnětu byl svolán na pařížskou Sorbonu roku 1894 první olympijský kongres, který, dle Ernsta Demetroviče (1988) rozhodl o obnovení olympijských her na moderním základu a odsouhlasil vznik Mezinárodního olympijského výboru jako řídicí organizace.

První novodobé olympijské hry se uskutečnily roku 1896 na obnoveném stadiónu v Athénách. Tyto hry měly velký úspěch, a dle Ernesta Demetroviče (1988), měli Řekové zásluh na to, aby je získali trvale pro sebe. To ale bylo v rozporu se základními zásadami olympijských her a s pojetím Pierra De Coubertina. Francouzský baron Coubertin správně pochopil, že tělesná výchova a sport mohou velice významně přispět při výchově mladé generace i při vzájemném poznání a sblížování národů (Ernest Demetrovič, 1988). Jak jsem již nepřímo zmínil, vzorem novodobých olympijských her byly antické olympijské hry. Slovník sportu (1987) je popisuje jako slavnostní hry, které byly veřejným soupeřením v řecko–římské antice (v období 776 př. n. l. – 394 n. l.). Pořádaly se v úzké spojitosti s náboženskými svátky a byly formou uctívání božstev nebo oslavy panovníka. Konaly se většinou v pravidelných cyklech.

Během olympijských her byl dodržován tzv. klid zbraní, řecky *ekecheiria*. To je doloženo z nálezů disku z her konaných v roce 776 př. n. l., který byl, dle Jaroslava Suchánka (2006),

---

¹ Podle olympijské charty, čl. 2 hry olympiády

později uložen v chrámu bohyně Héry. Na tento disk se zapisovalo porušení ekecheiria a těchto zápisů bylo za jedenáct století, během nichž se antické olympijské hry konaly, jen poskrovnu. Porušení byla velmi přísně trestána.

Z dob antických olympijských her jsou známy názvy některých disciplín. Počítal se do nich běh, zápas, box, dostihy, jízda s vozy a pětiboj. Ten zahrnoval hod diskem, skok daleký, hod oštěpem, běh a zápas (Schüler-Duden, 1987). Do dnešních dob se dochovalo také několik příběhů, známý je především ten o maratonském běhu. Řecký voják Feidippidés (někde se uvádí též Aristion nebo Thersippos) doběhl ze Sorosu nedaleko Marathonu do Athén a zvolal: „*Neníkékamen!*“, tedy „*Zvítězili jsme!*“, čímž zvěstoval Athéňanům, že vojsko vojevůdce Miltiadesa právě porazilo u Marathonu perskou armádu. Poté však vyčerpáním z dlouhého běhu zemřel. To se tedy, alespoň dle Jaroslava Suchánka (2006), traduje o počátcích maratónu. Běhá se dodnes. Jeho délka je symbolická – 42 195 metrů. Přesně taková vzdálenost ze Sorosu do Athén nebyla – při prvním olympijském maratónu roku 1896 byla zvolena délka 40 km; současná délka byla stanovena roku 1921 a poprvé se takto běželo na OH v Paříži roku 1924 (Jiří Šmiták, 2006). Maratón je v současnosti závěrečnou disciplínou olympijských her. Je nejnamáhavějším během olympijského programu. Během novodobých olympijských her se při maratónech stalo mnoho úrazů, některé z nich byly dokonce i smrtelné tak, jak tomu bylo při prvním maratónském běhu v 5. století před naším letopočtem.

Karel Procházka (1987) píše, že posláním vrcholového světového sportu je mír, spojování, nikoli rozdělování. Zúčastnění sportovci by neměli pouze bojovat jeden proti druhému, ale také navazovat vzájemné kontakty a vyměňovat si zkušenosti. Sportovci by měli dávat najevo solidaritu a snahu o spolupráci a upevňování přátelství mezi národy. Obzvláště minulým režimem, jak píše také Karel Procházka (1987), bylo zdůrazňováno, že olympijské hry, sportovní organizace, ale i sportovci samotní mohou velkou měrou přispět k udržování míru. Při sportu se totiž setkávají stejné zájmy odlišných kultur.

Pierre de Coubertin, a později další představitelé olympijského hnutí si pravděpodobně nedokázali ani představit, v jak velkou, ba dokonce monstrózní událost se olympijské hry změní. Jak píše Jaroslav Suchánek (2006), hry, které původně měly být především svátkem sportu, přátelství a soubojů v duchu fair play se proměnily ve společensko – ekonomickou událost s nemalým politickým významem. Vezměme si například přípravu na Letní olympijské hry 2012 v Londýně. Téměř každá ze zemí bude mít v Londýně a okolí svůj tzv.

olympijský dům. Každá země propaguje nejen své sportovce, ale také svou kulturu, své turistické destinace, dokonce i své ekonomické zájmy.

Olympiáda s sebou ovšem nenese jen to krásné a pestré. Často se dozvídáme o zásadním ovlivnění výsledků rozhodčími při neadekvátním hodnocení sportovců – krajanů. Proto se čas od času objevují diskuze o tom, zda by neměly být sporty, o jejichž výsledcích rozhoduje tzv. lidský faktor, raději z programu her vyškrtnuty. Potom by záleželo skutečně jen na výkonu, a ten by byl nezpochybnitelný. I když, kdo ví. V dnešní době se neméně často objevují informace o tom, že ten či onen sportovec dopoval. Používání nedovolených stimulačních látek bohužel již několik desetiletí patří k olympijskému sportu a nemálo sportovců za něj zaplatilo až příliš vysokou cenu, v podobě podlomeného zdraví, doživotního postižení, v nejhorším případě dokonce cenu nejvyšší, tedy vlastní život. V případě olympijských her jsou takové problémy daleko viditelnější než jinde, protože se k závodům upírají zraky stovek milionů diváků z celého světa u televizních obrazovek.

Abychom ovšem nekončili takto tragicky. Olympijské hry mají i v dnešní době svůj význam. Neexistuje prestižnější soutěž. Stovky a tisíce sportovců se připravují na svou účast i několik let. Při soutěžích se potkávají sportovci z mnoha zemí světa. Mezi sportovci ve valné většině neexistují politické bariéry. Každý bojuje nejen sám za sebe, ale i za svou zem, a dokonce i za své človecství.

1. 3. 1 Ženy – sportovkyně v olympijské historii

Proč jsem zařadil toto téma k olympismu a ne k obecnému historickému přehledu, když je téma emancipace v podstatě obecné? Domnívám se totiž, že právě na olympijské tradici se dá dobře doložit přístup k ženám – sportovkyním. Velice zajímavý pohled na diskriminaci ve sportu, a to nejen z genderového hlediska, nám nabízí Jay Coakley (2004): *„Být jako mladý vyloučen ze sportovního týmu je jistě velmi neuspokojivou životní zkušeností. Být ale v kategorii lidí, kteří jsou zcela vyloučeni ze všech možných sportů, je víc než jen pouhým zklamáním. Většina případů kategorického vyloučení se vztahuje k pohlaví nebo sexualitě jedince, barvě jeho kůže a etnickému původu, schopnostem a handicapům, věku a váze, národnosti, občanství a dalším 'vhodným' kritériím.“* Ze stejného úhlu pohledu by šlo tedy přistupovat i k otázce barvy kůže, národnosti, sexuální orientace, nebo dokonce náboženství.

Až na první zmíněné není vše na první pohled tak zřejmé – na první pohled tak odlišitelné, jako je náš příklad, tedy rozdíl mezi muži a ženami.

Je všeobecně známo, že emancipační proces je záležitostí 19. a 20. století. V daleké minulosti, ale i v ne příliš dávných dobách se ženy neměly možnost podílet na veřejném životě, natož veřejně sportovat. Není se tedy čemu divit, že o ženách se ve sportovních odvětvích dozvíme jen málo.

Co se týče žen sportujících, na počátku novodobých olympijských her nebyla jejich účast při sportovních kláních rozhodně samozřejmostí. V minulosti převažovaly snahy ženy vyloučit nejen ze sportovní, ale i manažerské činnosti. Diskriminační tendence ovšem v průběhu 20. století ustupovaly a postupně se objevovaly snahy diskriminaci překonat. „... *aktivní účast žen na olympijských hrách je významným sociálně politickým a kulturním faktorem, který přispívá k emancipaci žen a současně napomáhá i dalšímu rozvoji sportu žen,*“ (Josef Dovalil, 2004). Z mého pohledu je emancipace žen ve sportu záležitostí fair play a bez rovných možností žen a mužů sportovat a poměřovat síly, nebudou pravidla fair play skutečně „fér“.

Zakladatel moderních olympijských her Pierre de Coubertin dlouhou dobu ustavičně odmítal myšlenku vzájemného soupeření žen – sportovkyň. Ovšem samotné sportování žen naopak podporoval. Nejspíš se inspiroval ve starověké Olympii, kde byla účast žen na hrách zakázána dlouho dobu úplně. To v sobě zahrnovalo i fakt, že ženy nesměly být na hrách ani v hledišti. Těžko říci, zda tento fakt měl něco společného s tím, že muži spolu soupeřili zcela neoděni. Tento zákaz ovšem po určité době pozbyl platnosti a ženy tak mohly alespoň přihlížet zápolení mužů.

Na prvních novodobých olympijských hrách v roce 1896 byly tedy ženy, podobně jako ve starověkém Řecku, odkázány pouze na roli diváček v hledišti. Až při II. olympijských hrách v Paříži byly, dle Josefa Dovalila (2004), organizovány první ženské soutěže. Ženy závodily v tenisu a golfu. První olympijskou vítězkou se stala americká golfistka Margaret Abottová. V roce 1904 v Saint Louis závodily ženy pouze v lukostřelbě, v roce 1908 v Londýně byly uspořádány i závody v krasobruslení žen. Teprve v roce 1912 ve Stockholmu, tedy na 5. olympijských hrách, závodily ženy i v plavání a ve skocích do vody. Vezmeme-li v potaz, že

v letošním roce tomu bude přesně 100 let, mohu konstatovat, že za poměrně krátkou dobu došlo k velkému posunu.

„K prvnímu velkému obratu v nahlížení na ženský sport došlo po první světové válce. V březnu 1921 se v Monaku konaly první velké mezinárodní závody žen, které byly přezdívány 'ženská olympiáda'. Jejich velký úspěch vedl 31. října téhož roku zástupce pěti států – Británie, Československa, Francie, Itálie a USA – k založení Mezinárodní federace ženského sportu. V srpnu následujícího roku, tedy roku 1922, uspořádala federace v Paříži první Ženské světové hry za účasti závodnic pěti států, mezi nimi i Československa,“ (Dovalil Josef, 2004).

Velmi zajímavým faktem bezesporu je, že mezi prvními zeměmi podporujícími ženy ve vzájemném zápolení, bylo i tehdejší Československo. Dobře však víme, že Československo bylo zároveň i jednou z prvních zemí, která uznala volební právo žen. Za tyto antidiskriminační tendence, jak by se sled těchto událostí dal také nazvat, vdčíme především prvnímu československému prezidentu Tomáši G. Masarykovi. Ten, ještě coby vysokoškolský profesor, přednášel již na počátku 20. století o společenské roli moderní ženy. Stará představa o ženách a jejich postavení vycházela do jisté míry z křesťanské tradice. Masaryk ovšem hovoří o svobodě ducha a odpovědnosti jedince, kterýžto stav 'rovná práva' navozují.

Dnes ovšem víme, že samotná rovná práva nestačí, je třeba i rovných příležitostí. Dost těžko budeme hovořit o zrovnoprávnění mužů a žen ve sportu v tom smyslu, že by zápolili muži se ženami, respektive muži proti ženám a naopak. Fakt, že většina sportovních soutěží není smíšených, ale oddělených, má své opodstatnění. Tím je rozdílná fyziognomie a schopnosti mužů a žen. Nechci, aby došlo k nedorozumění, nepokouším se tu znevažovat možnosti žen. Ovšem stavba mužského a ženského těla a také jejich výkonnost je v mnoha faktorech odlišná. Ostatně, stačí se podívat na výsledky, případně nejlepší světové výsledky v mužských a ženských kategoriích. Zrovnoprávnění, o kterém jsem hovořil, spočívá v tom, že muži a ženy budou mít stejné příležitosti soutěžit v nejrůznějších odvětvích. Vezměme si například palčivou otázku bojových sportů. Kolik let nemohly ženy na olympijských hrách zápolit například v boxu? Nebudu ovšem více odbočovat a vrátím se k původní myšlence. Zpět k ženským světovým hrám ve 20. letech 20. století.

„Rostoucí zájem o ženské světové hry vedl MOV² k tomu, že na svém 25. zasedání v roce 1926 v Lisabonu přijal návrh předsedy Mezinárodní atletické federace IAAF Švéda Sigfrieda Edströma zařadit do programu IX. olympijských her 1928 v Amsterdamu též soutěže žen v atletice a gymnastice. Ovšem závod žen v běhu na 800 m – šest běžkyň po doběhu zkolabovalo v křečích – jakoby dával za pravdu všem odpůrcům ženského závodění,“ (Josef Dovalil, 2004). Na základě tohoto chtěl dokonce předseda MOV Henri de Baillet – Latouer ustanovit, aby ženy soutěžily jen v gymnastice, plavání, tenisu a šermu. Ovšem nesetkalo se to s ohlasem. A dokonce neměla příliš velký úspěch ani myšlenka na pořádání oddělených ženských olympiád.

Základní pětice ženských sportovních odvětví se zformovala po druhé světové válce na XIV. olympijských hrách v Londýně. Patřily mezi ně následující: atletika, gymnastika, kanoistika, plavání a šerm. Tyto sporty až do 70. let tvořily náplň ženských sportovních soutěží na olympiádách. V roce 1964 v Tokiu na XVIII. olympijských hrách přibyl ještě volejbal. Na zimních olympiádách ženy soutěžily především v krasobruslení.

„Zásadní změnu v nahlížení na účast žen ve sportovních soutěžích na olympijských hrách pak přinesl X. olympijský kongres, který se konal po nástupu lorda Killanina do čela MOV v bulharské Varně v roce 1973. Jeho účastníci se vyslovili proti jakékoli diskriminaci žen a doporučili rozšířit program her o další ženská sportovní odvětví. A tak už v Montrealu v roce 1976 debutovaly ženy ve veslování, basketbalu a házené. Další prudký rozmach nastal v posledním desetiletí 20. století, kdy do programu olympijských her byly zařazeny nejen kdysi pro ženy 'zakázané' disciplíny, jako například v atletice skok o tyči či hod kladivem, ale i celá sportovní odvětví vyhrazená mužům! A tak v současnosti hrají ženy na olympijských hrách fotbal, lední hokej, vzpírají, soutěží na tatami či sjíždějí ledová koryta na bobech,“ (Josef Dovalil, 2004).

Dodnes sice ženám není umožněno soutěžit ve všech odvětvích, ovšem těch sportů, kterých se na olympiádách účastnit nemohou, je již minimum. To ovšem z pohledu MOV. Dalším faktem je, že v některých zemích, především ortodoxně islámských, ženy některé sporty stále nemohou provozovat. Vzpomeňme jen na kauzy sportovkyň, jimž v jejich oblíbené činnosti brání povinnost nosit i při sportu úbor a burku zakrývající celá jejich těla. Nebo onu

---

² pozn.: Mezinárodní olympijský výbor

zdokumentovanou aféru afghánských fotbalistek, které se nemohly zúčastnit olympijských her.

Zatímco se tedy v roce 1896 nemohla zúčastnit olympijských her ani jedna žena, protože nebylo povoleno žádné odvětví, ve kterém by ženy mohly soutěžit, do roku 1972 soupeřily maximálně v osmi odvětvích, a to ještě ne na každých hrách, na některých jich bylo i méně, po roce 1972 začal počet sportovních odvětví, ve kterých mohly ženy her zúčastnit prudce stoupat. V roce 2000 již ženy soutěžily ve 36 sportovních disciplínách. A ještě jeden údaj pro srovnání. Na olympijských hrách v roce 1904, tedy na prvních hrách, kterých se ženy mohly účastnit, závodilo 19 žen. Na olympiádě v Athénách v roce 2000 bylo již 4749 žen – sportovkyň.

2 Sportovní pravidla

K určení, zda je sportovní chování v normě, nebo se již jedná o porušení fair play, potřebujeme sportovní pravidla, kterých se můžeme při posuzování držet. Jak jsem již psal v úvodu, mnohé v nás, včetně našeho pohledu na svět a na páchané křivdy, může záviset nejen na kulturních odlišnostech, ale i na pohledu a povaze každého jedince.

Máme nejen pravidla popisující podobu sportovních soutěží nebo sportovních her a udávající podmínky nutné k výhře, ale také pravidla, která se týkají sociálního chování sportovců během zápolení. K porušení sportovních pravidel se vztahují sankce. Každá sportovní jednota či svaz musí mít dána pravidla sportu, kterému se věnují (Schüler–Duden, 1987). S těmi jsou sportovci seznámeni a jsou povinni je dodržovat.

Je třeba mít na paměti, že určitá pravidla a povinnosti platí také pro pořadatele a rozhodčí sportovních utkání a klání. Pořadatel je, dle Jindřicha Kačera (1999), odpovědný za celkový průběh soutěže či závodu, zabezpečuje personální obsazení akce, místo konání a další činnosti, převážně administrativního rázu. V praxi to znamená i fakt, že pořadatel je zodpovědný i za výběr rozhodčího, respektive rozhodčích na sportovišti.

Jak dále uvádí Jindřich Kačer (1999), vrchní rozhodčí má na starosti určení svého zástupce ze sboru rozhodčích, kontrolu oprávněnosti startu závodníků, vyloučení závodníků, kteří nesplňují podmínky rozpisu soutěže nebo porušují pravidla. Vrchní rozhodčí nebo jeho

zástupce je povinen být přítomen po celou dobu trvání soutěže. Jeho pokyny jsou závazné pro všechny závodníky, vedoucí a trenéry.

Tomáš Sluka (2007) ve své publikaci porovnává současnou situaci s dobou, kdy sport ještě nebyl „tak komercializován“. Dříve podle něj stačilo, aby sportovní řády vymezily základní pravidla sportovních odvětví. V současnosti jsou již základní pravidla zažitá, a dochází-li k jejich úpravám, jde pouze o drobné změny, pouze zřídka o průlomové úpravy. Dá se tedy říci, že podoba sportovních pravidel se nijak zásadně nemění. Změny probíhají spíše postupně, nenápadně.

Pravidla se, dle Sluky (2007), dají rozdělit na pravidla v užším a širším slova smyslu. Ta v užším kontextu regulují činnost sportovců přímo na sportovišti. Jejich podstatou je určování organizace hry, například počtu hráčů či délky trvání zápasu. Tato pravidla se dotýkají samotné podstaty sportovního odvětví a jsou všeobecně přijímána a téměř nebývají zpochybňována. Sportovní pravidla v širším slova smyslu pak regulují rozdělení do jednotlivých soutěží, určují podmínky registrace sportovce či upravují předpisy o dopingu. Mají tedy na sportovní činnost jako takovou spíše nepřímý vliv.

Ve sportovní oblasti ovšem neexistují pouze psaná pravidla. Všechny možné situace totiž nemohou být v psané formě kodifikovány. Samotným základem sportu by mělo být fair play, férové soupeření. *„Zásady fair play by měly být podporovány sportovními svazy a zohledňovány nejen rozhodčími při samotném rozhodování zápasů, ale i sportovními, popřípadě soudními tribunály,“* uvádí Tomáš Sluka (2007). Funkce rozhodčího je tedy velmi zodpovědná, protože představuje dohlázeatele nad psanými i nepsanými pravidly. Jak dále uvádí Tomáš Sluka (2007), všichni rozhodčí musí bezpečně znát pravidla sportu. Jejich jednání musí být vždy korektní, aby se vyhnuli možnému konfliktu se závodníky nebo jejich doprovodem. Doporučuje se, aby měl rozhodčí u sebe po celou dobu soutěže rozpis jejího průběhu, eventuálně také pravidla sportu.

2. 1 Porušování sportovních pravidel

Kdyby se vás někdo zeptal, jaké je podle vás nejvýraznější překročení pravidel sportu, pravděpodobně by valná většina z nás označila jednoznačně doping. Dopingem se obecně rozumí nedovolené používání takových látek, které vedou ke zvýšení výkonnosti či poškozují

zdraví (Ernest Demetrovič, 1988). Zákaz používání těchto látek přijaly v roce 1963 prakticky všechny mezinárodní sportovní federace. V průběhu dalšího půlstoletí zaznamenala problematika dopingu bouřlivý vývoj a vynutila si roku 1999 vytvoření Světové antidopingové agentury (WADA) jako mezinárodní nezávislé agentury, která je tvořena i financována jak sportovním hnutím (v čele s Mezinárodním olympijským výborem) tak i vládami světa – blíže viz <http://www.wada-ama.org>.

WADA dnes zakazuje použití látek, které náleží k vybraným skupinám farmakologických prostředků, jako jsou stimulancia, narkotická analgetika, anabolické látky nebo diuretika. Dále jsou zakázány dopingové metody, jako krevní doping a farmakologická, chemická či fyzikální manipulace a samozřejmě látky jako alkohol, marihuana, lokální anestetika a kortikosteroidy (Jaroslav Suchánek, 2006). Antidopingová pravidla jsou definována podobně jako pravidla sportovní – pravidla pro soutěže, která jsou dobrovolně přijata účastníky a členy sportovních organizací (Tomáš Sluka, 2007).

Právo sportovců na účast ve sportu bez dopingu je vyjádřeno ve Světovém antidopingovém kodexu vydaném Světovou antidopingovou agenturou v roce 2003. V kodexu jsou uvedena všechna antidopingová pravidla a zásady, které musejí být dodržovány. Kodex je platný pro všechny světové sportovní federace, pro Mezinárodní olympijský výbor, Mezinárodní paralympijský výbor a národní antidopingové organizace (Tomáš Sluka, 2007).

Bohužel přes všechna tato opatření je doping často užívaným prostředkem pro zlepšení výkonnosti vrcholových sportovců. V minulosti dokonce docházelo k případům, že byl doping podáván sportovcům jaksi plošně. Příkladem nám může být aféra okolo československých atletů a atletek v 80. letech 20. století. Mnozí z nich tvrdí, že netušili, že látky, které dostávají, jsou zakázané, někteří měli za to, že berou pouze jakési „vitamíny“ a blíže se o nic nezajímali. Dnes již ti, kteří se k dopingu obracejí, většinou znají jeho nebezpečí a následné postihy. Vědí, co je čeká za jeho odhalení i jaké „nežádoucí účinky“ mohou zakázané látky mít. Na dopingu se může poměrně snadno vypěstovat závislost (Jaroslav Suchánek, 2006), ostatně podobně jako u ostatních drog. Nedá se asi přesně zjistit, kolik sportovců bývalých i současných je závislých na drogách, byl by to ale jistě zajímavý údaj.

K užití dopingu mohou vést nejrůznější důvody. Motivace sportovců k tomuto může být nejrůznější. O principech a o tom, jak motivace „funguje“ budeme hovořit v samostatné

kapitole. Někdy ovšem stačí, když se nějakou dobu sportovci nedaří, vše se mu jakoby hroutí pod rukama, nedosahuje lepších výsledků. Určitě hraje velkou roli osobnost sportovce a také emoce. City, pocity a emoce mají významný vliv na chování sportovce i v dalších situacích, proto se jim více věnujeme v další kapitole.

2. 1. 1 Vliv emocí na porušování sportovních pravidel

Základní psychologické charakteristiky se neliší, ať se jedná o aktivního sportovce nebo člověka nespportujícího. Cholerik zůstane cholerikem, ať již sedí doma u televize, skáče do výšky, nebo se věnuje sjezdovému lyžování. Jak uvádí Pavel Slepíčka (2006): „*Psychologická charakteristika sportovní činnosti obvykle vychází ze srovnávání sportu s ostatními druhy lidských činností. Pro svou nevážnost a prožitkovost má sport blízko ke hře,*“ a dále pokračuje: „*Pro svou cílevědomost a systematické, pravidelné úsilí má sport blízko k práci. Tendence k zdokonalování a precizaci přibližuje sport k učení. Aby měl člověk ve sportu úspěch, musí mít určité předpoklady, rozmanité, vždy se řídící různými nároky jednotlivých sportovních disciplín.*“

Dříve se věřilo, že většina emocí je vrozená. Dnes je však prokázáno, že člověk prochází dlouhým emocionálním vývojem. Vývoj emocionálních reakcí úzce souvisí s vývojem centrální nervové soustavy (Kabošová, Jelínek, 2003). Dle Kabošové a Jelínka (2003) pak jakoukoli událost můžeme přijmout třemi různými způsoby: s pozitivním emotivním nábojem (naše podvědomí zapisuje zisk, následuje příval sil), s negativním emotivním nábojem (naše podvědomí zapisuje ztrátu, příliv sil se přerušuje) či lhostejně (ani příliv sil, ani jejich odliv).

Příkladem ze sportovní praxe může být doba před koncem zápasu. Hráči jsou unaveni a vyčerpani, avšak podaří-li se dát gól a případně vyrovnat stav utkání, vidí najednou i možné vítězství. Tento pozitivní emotivní náboj se vskutku projeví přívalem nových sil, které mužstvo znovu „postrčí“ do hry. Na opačné straně je soupeř nečekaným vyrovnáním zaskočen. V jeho podvědomí je připsána určitá ztráta a negativní emotivní náboj zastaví přísun sil (Kabošová, Jelínek, 2003). Hráči se mohou začít dopouštět základních chyb a jsou neschopni postavit se náporu protivníka.

Je důležité neohlížet se na stav a nepropadat skepsi. Záleží na tom, jakým způsobem je situace vyhodnocena. Zkušenost z praxe také potvrzuje, že je důležité se zaměřit ne tak na cíl, jako na

způsob jeho dosažení. Nejen ve sportu totiž platí, že lidé, kteří se neupínají k výsledkům, mají ze své práce radost a dosahují stejného výsledku s větší lehkostí a jakoby mimochodem (Kabošová, Jelínek, 2003). I zde tedy platí ono již zprofanované heslo, že samotná cesta je cílem.

Mezi další způsoby porušování pravidel patří agresivita, pramenící ze zlosti a zuřivosti. V záchvatu prudkého hněvu bývá potlačena sebekontrola a je uvolněno místo pro agresi. Příčinou agresivity je téměř vždy pocit vnitřní nespokojenosti, intenzivní nesouhlas (Kabošová, Jelínek, 2003). Ve sportu to může být očima sportovce nesprávné rozhodnutí trenéra či rozhodčího. Agresivita se může projevit rvačkou či slovní potyčkou. Bohužel je v návalu vzteku ztracena schopnost logicky vyhodnocovat situaci, intuitivně vnímat a správně se rozhodovat při řešení herních situací. Každý by se měl naučit zacházet s vlastní agresivitou a tomu, jak se vyrovnat s psychickým napětím.

2. 1. 2 Soupeření a porušování sportovních pravidel

V knize Josefa Hese (1998) – „Fair play aneb sportovní podobnost“ – najdeme, mimo jiné, několik kapitol týkajících se kolektivních her, povzbuzení a pochvaly během hry, ale také kapitolu o strachu a podceňování, o touze vyhrávat. Josef Hes také píše o soupeři:

„Na soupeře bychom měli hledět jako na člověka ne jako na nepřítele.“ (Josef Hes, 1998). Pokud se úsilí a zápal změni v urputnost a zuřivost, kdy se nejen snažíme vyhrát za každou cenu, ale kdy již „nevidíme v soupeři člověka nebo přátelský tým, ale protivníka a nepřítele“, přestává jít o hru. Ustoupí totiž pozitivní emoce, které by hru měly doprovázet, a objeví se emoce záporné (Josef Hes, 1998). Poté již nejsme ochotni, ba dokonce schopni vidět druhého kladně. To, že se někdo stává mým protihráčem přeci neznamená, že se automaticky stává mým nepřítelem.

Opak tohoto předvádějí někdy profesionální sportovci, aby zvýšili atraktivitu klání. Vezměme si například boxery, kteří na sebe na tiskových konferencích před zápasem útočí. Někdy není ani tak problémem sportovců zachovat si odstup, ale spíše sportovních fanoušků. Zde se dá uvést jako příklad téměř jakékoli fotbalové utkání, během kterého se do sebe vzájemně

„pouštější“ fanoušci a na stadionech musí dohlížet policie. Jejich agresivita ovšem nemusí vždy souviset se sportem jako takovým.

Josef Hes pojednává také o výhře. Vyhrávat je krásná věc, o kterou usiluje téměř každý. Má ale i svá rizika. Sláva nám například může stoupnout do hlavy a na druhé pak můžeme hledět svrchu (Josef Hes, 1998). To je věc, kterou si často neuvědomujeme, protože pochopitelně radost z výhry přehluší další vjemy. Je dobré ale o tomto vědět a snažit se nad druhé nepovyšovat pro momentální výhru.

Povyšování se nad jiné, nebo naopak dokonce jejich ponižování by se dalo zařadit mezi porušování nepsaných pravidel fair play. Existují ale sporty, v nichž mohou vyhrát vlastně všichni a toto se jich vůbec netýká. Dokonce jsou jedinci na sobě tak závislí, že to ani nejde, jedná se například o turistiku nebo horolezectví. Ať tak či onak, nejdůležitější je radost ze sportu. O tu bychom se neměli nechat připravit nikým, ani sami sebou!

3 Etika ve sportu

Po praktičtější fázi práce se vrhněme do víru lidské duše. Chceme-li pochopit, jak psaná či nepsaná pravidla vznikala, a proč je fair play ve sportu tak důležitým prvkem, musíme se blíže podívat na téma etiky. Jedná se dozajista o velice hluboké a rozsáhlé téma, které by neobsáhlo několik diplomových prací, natož pouhá kapitola jedné z nich, proto se pokusím problematiku zjednodušit na téma etiky sportu či etiky ve sportu.

3. 1 Etika – mravní hodnocení a svědomí

Po sportovním úvodu a po nastínění základních faktů o fair play se podíváme na základy etiky. Průvodcem nám bude především publikace Arno Anzenbachera „Vod do etiky“.

Každý z nás má ve své slovní zásobě taková slova, která užívá k vyjádření mravních skutečností. To nasvědčuje, že v naší běžné komunikaci uplatňujeme předporozumění mravní skutečnosti a že ho také předpokládáme u druhých lidí. Bez takového předporozumění by mravní diskurs ani nemohl fungovat (Arno Anzenbacher, 1994). Z komunikace s druhými lidmi může vyplynout, že naše vědění o významu mravních skutečností je poměrně

konzistentní a s nimi shodné (Arno Anzenbacher, 1994). Díky tomuto předporozumění mohou morální zásady fungovat.

Příkladem může být fakt, že svému vlastnímu jednání a jednání druhých lidí připisujeme mravní hodnotu. Hodnotíme, zda naše či cizí jednání bylo dobré nebo špatné. Dobré chování považujeme za chvályhodné, špatné za hodné pokárání. Od hodnocení jednání přecházíme k hodnocení osob. Také osoby hodnotíme jako dobré a špatné, na základě jejich jednání. Hodnocení se dále týká i sociálních útvarů. Hodnotíme, zda poměry v sociální oblasti jsou spravedlivé či nespravedlivé. To vše je ale výsledkem jednání (Arno Anzenbacher, 1994). Prvotně se tedy mravní hodnocení vztahuje na jednání, až sekundárně se týká osob a sociálních útvarů.

Posuzujeme-li nebo hodnotíme-li lidské jednání, vždy můžeme vycházet z předpokladu, že jednající osoby dospěly k užívání rozumu a že poznávají rozdíl mezi dobrem a zlem (Arno Anzenbacher, 1994). Z tohoto faktu můžeme vyvodit závěr, že každý nějakým způsobem ví, co je dobré a co špatné. To ovšem neznamená, že by se lidé nemohli v názorech na dobro a zlo lišit. O dobru a zlu mohou existovat i zcela rozdílné názory. Často se může jednat o pouhé nuance jednání. Vezměme si sportovní příklad: Fotbalista fauluje protihráče. Dejme tomu ne zcela úmyslně. Jde za ležícím, možná zraněným hráčem, aby se mu omluvil. Hovoří s ním a na závěr chce stvrdit svou omluvu podanou rukou. To ovšem protihráč nepřijme a ruku mu nepodá. Pro někoho by toto jednání mohlo být opodstatněné a oprávněné, pro jiného naopak neomluvitelné.

Druhou věcí, kterou jistě každý bezpečně ví je, že dobro je nutno konat a zlo nekonat (Arno Anzenbacher, 1994). To je mravní nárok, který je nutné bezpodmínečně dodržovat. Všeobecné poznání dobra a zla, které spontánně a samozřejmě předpokládáme při každém mezilidském kontaktu, označujeme jako svědomí. Pojem svědomí má své jádro významu právě v tomto dvojím zmíněném poznání (Arno Anzenbacher, 1994). Četné reflexe v dějinách postupně zpřesňovaly jeho rozsah i obsah a ve 20. století se jím zabývaly přední osobnosti filosofie a psychologie v čele s Martinem Heideggerem a Viktorem Franklem. Podrobnější genezi sledoval a aplikaci do kinantropologie provedl Miloš Bednář.

3. 2 Etika – dobrovolnost a odpovědnost

Když posuzujeme jednání druhých lidí, předpokládáme, že každý jedná tak, jak se rozhodl. Každý je odpovědný za své vlastní jednání. Sám se rozhoduje, že bude jednat, a jakým způsobem bude jednat. Jednání tedy přičítáme osobám. Záleží na nás, jak jednáme. Za tohoto předpokladu můžeme sebe samotné i druhé pokládat za vinné, můžeme určité chování kárat a jiné chválit.

Nastane-li ovšem případ, že osoba za své jednání nemůže, dostává se mravní hodnocení do krize. Mravní hodnocení činů totiž předpokládá hledisko dobrovolnosti v jednání (Arno Anzenbacher, 1994). Dobrovolnost jednání označuje stav, kdy se pro to, jak budeme jednat, můžeme dobrovolně rozhodnout dle svého „nejlepšího vědomí“ a svědomí. Každého pak shledáváme odpovědným za vlastní jednání. Arno Anzenbacher (1994) zmiňuje, že výraz „odpovědnost“ úzce souvisí se slovem „odpověď“. Ve svém výkladu o odpovědnosti se dostává k těmto dvěma pojmům. Říká, že považujeme-li někoho za odpovědného za jeho jednání, znamená to, že od něj očekáváme, že může rozumně odpovědět na otázku, proč jednal takto a ne jinak (Arno Anzenbacher, 1994). Činy tedy schvalujeme tehdy, vidíme-li, že mohou být rozumným výkladem ospravedlněny. Odůvodnění jednajícího musí být zřejmé a pochopitelné.

Odpovědnost zahrnuje dvě hlediska. Prvním z nich je naše přesvědčení, že „otázka, co je dobré a co je zlé, může být předmětem diskursu“ (Arno Anzenbacher, 1994). O této otázce se dá rozumně hovořit. Určování dobra a zla by se nemělo dít iracionálně a není věcí libovolného, soukromého názoru. Mělo by se o něm racionálně diskutovat. Zmíním dále ještě fakt, že to, co je špatné a nemorální, má vždy charakter něčeho, co se přičí rozumu. Pro nemorální jednání se nedá najít rozumné ospravedlnění. Konáme tak totiž proti „lepšímu vědomí a svědomí“ (Arno Anzenbacher, 1994), a proto jej nemůžeme rozumně zodpovědět. Jednáme-li špatně, ustupujeme sklonu či vášni (Arno Anzenbacher, 1994). To nelze zodpovědět, protože v takovém případě děláme něco, co si přejeme a ne to, co dělat máme. Kolikrát už každý z nás slyšel větu: „Nechal(a) jsem se unést...“, a to je jen jeden z možných příkladů podobného jednání.

3. 3 Etika – sociální zřetel a kategorický imperativ

V našem běžném předporozumění, jak jsme ho již nastínili, má mravní hodnocení jednání, osob a poměrů většinou mezilidský či sociální aspekt. Odráží se do společnosti, často se náš morální soud vztahuje k vlastním potřebám a k zájmům a potřebám druhých lidí (Arno Anzenbacher, 1994). Při vlastním jednání bychom tedy měli myslet i na druhé. Měli bychom si uvědomovat, jaké následky bude naše jednání mít.

Pro pokojné a humánní spolužití lidí existuje tzv. zlaté pravidlo, které je rozšířeno v různém znění, ale s totožným obsahem prakticky ve všech kulturách. Na zlaté pravidlo poukazuje také Hans Küng (2000), který jej vidí a uvádí jako příklad pojítka, společného prvku pro nejrozličnější civilizace a náboženství – aniž by mezi sebou našli všeobecnou shodu (dále pak také čtyři univerzální přikázání – nezabiješ, nepokradeš, nezcižolíš, nebudeš lhát). Asi nejhutnější textová verze tzv. zlatého pravidla zní: „Co sám nechceš, nečiň jinému,“ (Arno Anzenbacher, 1994). Tím je nastíněn požadavek na to, aby si lidé uvědomovali, že jsou všichni sobě rovní co do důstojnosti i práv, aby si vážili sebe navzájem a aby každý bral při svém jednání v úvahu, že ostatní mohou mít stejné potřeby a zájmy jako on sám (Arno Anzenbacher, 1994). Tato ohleduplnost se pak člověku většinou vrátí. Nedovolím si tvrdit, že vždy.

Známému pravidlu - „Co nechceš, aby druzí činili tobě, nečiň ty jim.“ - odpovídá Kantův kategorický imperativ. Zní: „Jednej tak, aby maxima tvé vůle vždy mohla být zároveň principem obecného zákonodárství,“ (Arno Anzenbacher, 1994). Maximou u Kanta rozumíme subjektivní praktické zásady, které obsahují „všeobecné určení vůle,“ (Arno Anzenbacher, 1994). Jsou to tedy naše vlastní zásady, které subjektivně považujeme za potřebné, užitečné, osvědčené či přijatelné. Tak, jak jsou lidé různí, mohou být i tyto zásady odlišné. Maximy, jakožto obecné, subjektivní zásady, mají charakter principů posuzování v různých oblastech života. Jsou to například příkazy: „Buď ochotný pomoci!“ - „Buď zdvořilý!“ - „Žij zdravě!“ . Maximami jsou ale také: „Prosazuj svůj prospěch bez ohledu na druhé!“ - nebo - „Lži, když ti pravidla škodí!“ (Arno Anzenbacher, 1994)

Immanuel Kant tedy detailněji rozebral zlaté pravidlo. Říká, že bychom se neměli řídit pouze naším subjektivním cítěním, které nás ujišťuje v tom, že to co konáme, je přijatelné a potřebné. Svě jednání bychom měli vztáhnout i na druhé lidi. Měli bychom si vždy představit,

zda se naše jednání dá aplikovat na celou společnost, a zamyslet se nad tím, jak by se nám potom takové jednání líbilo.

4 Motivace

Motivace je také, dle mého mínění, velice důležitým termínem při rozebírání tématu fair play. Ať již se jedná o motivaci k férovému, nebo naopak nesportovnímu jednání, nebo dokonce ke sportování jako takovému, motivace je hybnou silou všeho.

Jak uvádí Pavel Slepíčka (2006): „S jistou nadsázkou lze konstatovat, že celá psychologie sportu se dá vykládat jako motivace sportovní činnosti. Otázky podněcujících příčin sportovcova jednání jsou skutečně centrální tematikou psychologie sportu. Mají význam jak při výchově, tak při výkladu činnosti sportovce a tento význam je více než jen teoretický. Pragmaticky dochází v dnešním konzumně a komerčně orientovaném sportu k reduktivnímu pojetí sportovní motivace jen na otázky peněžního hodnocení a to není správné, jak z hlediska etického, tak z hlediska psychologických zákonitostí sportovních činností.“

I proto se domnívám, že je třeba se na tuto problematiku podívat blíže, abychom pochopili, co člověka „nutí“, žene, motivuje k fair play. A možná ani nepochopíme, co, ale dozajista, jak. Jak tedy funguje motivační proces? A co to vůbec je? O to více v následující podkapitole.

4.1 Definice a vymezení pojmu motivace

Jak už to tak bývá i u jiných slov, pod pojmem motivace si každý představí něco trochu jiného. Jedná se o všeobecně zprofanovaný termín, využívaný snad ve všech oblastech lidské činnosti, a to jak v osobním, tak profesním životě člověka. Ze všech stran se neustále dozvídáme, že zaměstnanci, ale i sportovci by měli být správně motivováni proto, aby podávali kýžené výkony. Ale nejen k tomu. Také proto, aby jednali žádaným a požadovaným způsobem.

Motivací lidského chování se zabývá hned několik vědeckých oborů. Prapočátky zkoumání motivace můžeme hledat už v antice, ale systematicky 19. století, kdy se začala oproti ostatním vědeckým oborům vymezovat psychologie coby nový vědní obor. Už na samém

počátku, a nedivme se proto, že tomu nebude jinak i v současnosti, se názory vědců na problematiku motivace neshodovaly, nýbrž rozcházely. V současnosti je známo již přes 30 teorií motivace.

Termín motivace, respektive motiv, pochází z latiny. Nacházíme zde výraz *motus*, což znamená *pohyb*, a s ním související sloveso *movere*, tedy *hýbati se* nebo *pohybovati se*. Motivaci tedy můžeme chápat jakou hybnou sílu, něco, co uvádí člověka do pohybu, posunuje ho směrem k činům, ke konání a jednání. V tomto ohledu lze motivaci považovat nejen za důvod něčeho, ale i za potřebu něčeho. Motivací může být jak pohnutka, tedy důvod, proč něco děláme, tak nižší či vyšší potřeba, psychologická, biologická, sociální atd. Pro někoho může být například důvodem, proč začal sportovat to, že chtěl dobře vypadat. Příkladem potřeby coby motivace může být zase následující: Mám hlad, uvařím si oběd, najím se. Potřeba jíst mě vyprovokuje k aktivitě tak, abych tuto potřebu naplnil.

„Motivem rozumíme činitel, který působí v dané chvíli, např. hlad, nebo také trvalou vlastnost daného člověka, např. potřebu bezpečí, jež je u některých lidí silná a projevuje se v určitých situacích.“ (Pavel Říčan, 2009)

S motivací úzce souvisí i další pojem, kterým je cíl. Ten můžeme chápat jako situaci nebo předmět, ke které naše činnost směřuje. Cíl je velice subjektivní záležitostí, závisí na osobnosti člověka, na jeho schopnostech a vlastnostech. Člověk může chtít být nejlepším atletem světa z mnoha důvodů, abych ale lépe doložil předchozí myšlenku, to, co ho k tomu motivuje, může být nejrůznější. Taktéž jeho cíle. Cílem může být například to, že dosáhne určitého společenského postavení, ze kterého plyne mnoho výhod, anebo to, že takový status s sebou nese mnoho materiálních statků, které pak může využívat. Nemusí být živ jen sportem, ale také například reklamou atd.

Pavel Říčan (2003) uvádí další pojem s motivací úzce spojen, a tím je kompetence. Tu můžeme chápat jako jakousi provozní složku. Mohu být sebelépe motivován k tomu, stát se nejlepším sprinterem planety, mohu mít ty nejvyšší cíle, jsem-li ale sto dvacet kilo vážící, ne příliš rychlý a sto padesát centimetrů vysoký čtyřicátník, je dost málo pravděpodobné, vlastně spíše vůbec, že by se mi něco takového mohlo povést.

Jak uvádí Milan Nakonečný (1996), pojem motivace nemá přisouzen v psychologické rovině zcela jednotný obsah. Na druhou stranu, v oboru, jakým je psychologie, to není nic neobvyklého. Motivace je jen jedním z mnoha a mnoha pojmů, u kterých toto platí. Milan Nakonečný (1996) dále cituje amerického psychologa Phillipa G. Zimbarda: „... *dochází k závěru, že motivaci nikdy nikdo neviděl, že je to pojem vyjadřující určité závěry z toho, co je pozorováno, totiž z toho, že chování směřuje k dosažení určitých cílů, že probíhá s určitou silou (úsilím), že člověk prožívá touhy a chtění.*“

Motivace je pojem, který se ovšem projevuje právě skrze naše jednání, konání, nebo naopak nejednání a nekonání, tedy nečinnost. Někdy může být důvodem, proč něco dělat, jindy naopak, proč něco nedělat. Ačkoli ji ovšem nemůže objektivně měřit, je jasné, že u každého jedince a u každého jednotlivého příkladu je motivace různá, projevuje s různou intenzitou. Každý jedinec může být ke každé jednotlivé činnosti motivován s různou intenzitou. Někdo je intenzivněji motivován k výkonu. Jiný zase k férovému jednání. Někteří sportovci jsou tak silně výkonnostně motivováni a orientováni jen na výkon, že jsou ochotni si zničit zdraví, a pokud se vše provalí, dokonce i pověst a kariéru, a užívají doping, tedy nepovolené látky k tomu, aby zvýšili svou výkonnost. Pro jiné je důležitější, za jakých podmínek konkrétních výsledků dosáhnou. Co je ale společné pro obě možnosti: Na konci, pokud se podaří dosáhnout kýženého cíle, je čeká uspokojení, tedy jakýsi slastný pocit vyvolaný úspěchem.

Další důležitou vlastností motivace je fakt, že má jakýsi časový průběh. Může se skládat z mála i mnoha dílčích procesů, ty mají ovšem společný cíl. Motivace totiž není stavem, jakousi statickou situací, ale dynamickým procesem. Složky tohoto procesu mohou být nejrůznější, fyzické, tedy spíše fyziologické, ale i psychické, vědomé i nevědomé. Ať už takové či onaké, všechny mají určité zdroje, tzv. motivační zdroje, z nichž motivace vychází.

4. 2 Motivační zdroje, procesy a dispozice

Motivačními zdroji jsou jednotlivé motivy. Dělí se na vnitřní a vnější. Vnitřními motivačními zdroji jsou tzv. pohnutky, vnějšími pak pobídky neboli incentivy. Stejně tak, jako když ve středoškolské fyzice musíme oprostít padající předmět od všech působících vlivů tím, že si ho při řešení úlohy představíme ve vakuu, bychom mohli jedince postavit mimo jeho prostředí, sociální skupinu a zkoumat motivaci odděleně. V reálném životě tomu ale tak není, tak o tom

ani já takto přemýšlet nebudu. V každodenním životě na nás působí mnoho motivů zároveň, nejen jeden, nejen dva, ale neskutečně mnoho, ať již vnějších nebo vnitřních. Propojíme-li více motivů, dostaneme pojem motivační proces. A právě motivační procesy stojí za naším chováním a jednáním v každou chvíli našeho dne, potažmo života.

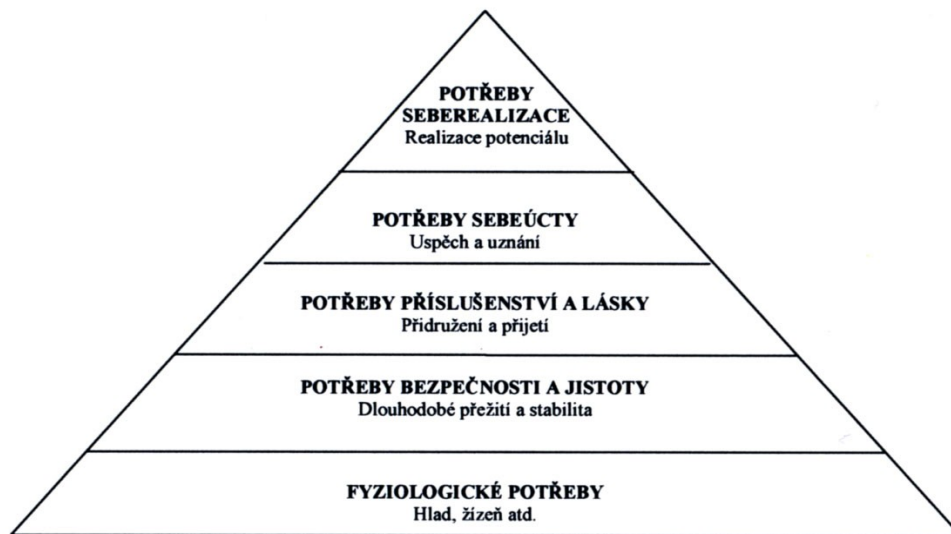
Ke vzniku motivace je ale zapotřebí ještě něco. Tím něčím jsme my sami, tzv. motivační dispozice, tedy vnitřní podmínky vedoucí ke vzniku motivace. A podle toho, jak jsme disponováni, vznikají určité motivy, za součinnosti našeho vnitřního stavu a vnějšího podnětu. Motivační dispozice mohou být vrozené a získané.

Jak uvádí Milan Nakonečný (1996), i když tuto myšlenku dále sám částečně vyvrací, protože je založena na určitém ideálním stavu, ve kterém je naše psychika seberegulujícím a sebezdokonalujícím systémem. A jak dobře víme, to vždy neplatí: *„Koncept motivu vyjadřuje zvláštní případ psychologické účelnosti, resp. kauzality, chápeme-li prvé jako zvláštní případ druhého. Chování a uspokojení je účelné, ale tato účelnost je determinována, je to účelnost psychologická a má psychologické příčiny: člověk touží po určitých účincích svého chování, zaměřuje se na jejich dosažení, ale tyto touhy jsou také důsledkem určitých stavů a situací, v nichž se nachází; určité změny vyvolávají určité účinky, potřeby vyvolávají instrumentální chování směřující k účelnému uspokojení.“*

4.3 Potřeby – Maslowova pyramida potřeb

Zmiňujeme-li motivaci, nemůžeme vynechat termín potřeby, již výše zmiňovaný. Ten je, dle mého mínění, již po mnoho let spojen se jménem Abraham Harold Maslow. Tzv. Maslowova pyramida potřeb je, dovoluji si tvrdit, pojem známý každému, kdo se jen letmo zabýval motivací, nebo dokonce psychologii jako takovou. V tomto schématu jsou potřeby seřazeny od nejnižších a nejčastějších (ve spodní části), až po nejdůležitější (na vrcholku).

Jak uvádí Oldřich Mikšík (2007):

Obr. 1: Schéma znázorňující Maslowovu pyramidu potřeb dle Oldřicha Mikšíka (2007)

K. B. Madsen (1979) vysvětluje, jak Maslow chápe tzv. potřeby růstu, které nalzáme na nejvyšším stupni pyramidy: „Jde-li v jistých souvislostech o potřeby seberealizace, užívá Maslow termínu potřeby růstu, a to proto, aby je odlišil od všech zbývajících, které označuje hromadným termínem nedostatkové potřeby.“ Potřeby růstu jsou tedy důležitou složkou, o které je třeba hovořit v souvislosti s fair play. Jedná se o potřeby sebezdokonalení se, a jak uvádí sám Maslow, vyjadřují snahu člověka dosáhnout vysoké dokonalosti svých činů a realizace osobního růstu.

K tomuto se vyjadřuje také Milan Nakonečný (1996): „Seberealizující jsou podle Maslowa lidé motivovaní něčím vyšším, než jsou prosté fyziologické a sociální potřeby, mají pocit vlastní ceny a sebeúcty, pocit, že někam patří a mají někde své kořeny.“ Jak dále vyplývá z textu Milana Nakonečného (1996), potřeby vyjadřují spíše vztah k cílovým objektům a motivy smysl interakce motivovaného subjektu: „V souhrnu lze tedy o potřebách a motivech jako dvou klíčových konceptech motivace říci následující:

- potřeby vyjadřují výchozí motivační stav, který se vývojem (zkušeností) zpředmětnuje, tj. nachází určitý objekt činnosti a s ním spojený instrumentální vzorec chování;
- motivy vyjadřují obsah dovršující reakce (uspokojení), a jako takové jsou to dále neanalyzovatelné psychologické příčiny chování.“

Záleží tedy na tom, zda je pro danou osobnost motivující úspěch jako takový, byť za každou cenu, nebo úspěch v mezích fair play, dejme tomu tedy obecně pravidel, která přijal daný člověk za vlastní. Poté se bude snažit dosáhnout uspokojení, tedy naplnění svého cíle, v mezích a mantinelech, které stanovil sám sobě, byť se nemusí jednat o vědomou snahu poškodit někoho, ublížit někomu, nebo dokonce sám sobě.

Motivace a motivační procesy jsou dozajista velmi důležitou složkou fair play jednání, ovšem ne jedinou. Záleží na celé škále záležitostí, počínaje aktuálním rozpořením člověka, přes jeho osobnostní předpoklady, až po jeho okolí a sociální skupiny, jejichž je členem, ať již osobní, profesní nebo sportovní.

5 Fair play

5.1 Český klub fair play

Klub fair play byl založen 27. listopadu 1975 při Československém olympijském výboru. V knížce sestavené Pavlem Kovářem (2008) se praví, že jeho cílem je především „vychovávat, oceňovat a propagovat férové a čestné jednání“. Existuje více než tři desetiletí. Během této doby udělil ceny řadě sportovců, trenérů, funkcionářů a novinářů.

Jak píše v úvodu brožury Pavla Kováře (2008) předsedkyně klubu Květa Pecková, chování podle pravidel by se dalo krátce shrnout do několika bodů: ctít soupeře, umět mu pomoci i za cenu vlastního znevýhodnění, přiznat chybu, teč či foul. Své zásady klub formuluje v obsáhlejší podobě v „Desateru jednání fair play“ (dle Pavla Kováře, 2008):

1. v soutěži bojují čestně a podle pravidel
2. uznám, že soupeř je lepší, v cíli nebo po zápase mu podám ruku, vzdám mu tím čest
3. vítězství není důvodem k nadřazenosti
4. poražený zaslouží uznání, není terčem posměchu, a to ani skrytého
5. soutěž má rovné podmínky pro všechny hráče či závodníky
6. v soutěži respektuji pokyny a nařízení rozhodčích a pořadatelů, řídím se jimi
7. chci vyhrát, ale nikoli za každou cenu
8. diváci jsou součástí sportovní akce, potleskem vzdají čest vítězi i poraženému

9. férové sportovní chování je mi vlastní i v každodenních životních situacích
10. svým chováním jdu příkladem mladším sportovcům

První impulsy, které nebyly nikterak nápadné a které vedly k založení hnutí fair play v Československu popisuje rozhlasový redaktor Karel Malina. Vzpomíná na založení nové relace pro Československý rozhlas a Studio mladých, která nesla název Zlatá za neděli, fair play (dle Pavla Kováře, 2008). Tento pořad měl odměnit ty, kteří se o víkendových kláních zachovali čestně či statečně. Malina vzpomíná na heslo 70. let, které kladlo důraz na výhru za každou cenu: „Musíš být tvrdý a nesmlouvavý! Neohlížeš se napravo ani nalevo!“ Sportovní novinář a redaktor Malina se s těmito hesly nikdy neztotožnil, ba naopak. Rozhodl se proti nim novým pořadem bojovat. Zlatá za neděli – fair play měla velký úspěch. Posluchači z celé republiky posílali do rozhlasu tipy na ocenění. Kvůli velkému zájmu, který se těžko zvládal, požádal pořad o spolupráci Český olympijský výbor. To byla správná volba, neboť fair play chování je úzce spjato s olympijskými idejemi. Během čtyř let udělování rozhlasových cen bylo odměněno 129 sportovců či týmů (dle Pavla Kováře, 2008).

Prvním předsedou Českého klubu fair play se stal v roce 1975 Miroslav Doležal, který se spolu s Karlem Malinou, Františkem Novákem a dalšími sportovci či sportovními novináři podílel na činnosti Klubu v jeho počátcích. Miroslav Doležal dále zmiňuje Alenu Dlabačovou, Josefa Šálka, Lumíra Proppera, Pavla Kováče a Alfréda Strejčka. Vždy byl osloven někdo, o kom se vědělo, že má ke snažení klubu blízko (dle Pavla Kováře, 2008), píše Doležal. Klub tedy existoval a fungoval, jen mu stále chyběl oficiální status. Toho se dočkal 28. března 1978, kdy byl oficiálně přijat jako nová složka Československého olympijského výboru. Od té doby mohlo docházet k oficiálním shromážděním a vyhlásování držitelů cen.

První shromáždění se odehrálo zhruba půl roku po obdržení statusu, a to v pražském /středním klubu školství a vědy, v budově Savarinu v ulici Na Příkopě. Při shromáždění bylo uděleno deset vyznamenání „Zlatá za neděli – fair play“, zároveň byla udělena třem sportovcům Cena fair play za rok 1978. Oceněnými sportovci byli: Ondřej Zeleňanský, atlet Dukly Praha, který pomohl zkolabovanému běžci, Michal Klasa a Jiří Bartolšic, reprezentační cyklisté z Dukly Brano. Klasa po pádu z kola těžce zraněný dojel do cíle etapy za doprovodu Bartolšica, který na něj čekal. Všichni tři sportovci obdrželi děkovaný dopis Mezinárodního výboru fair play UNESCO (dle Pavla Kováře, 2008). František Novák prohlásil na prvním slavnostním

vyhlášení, že Klub fair play se „brzy po svém vzniku připojil k celosvětovým snahám o podporu poctivé hry a navázal kontakty s Mezinárodním výborem fair play UNESCO v Paříži“ (dle Pavla Kováře, 2008). Tento výbor začal v roce 1964 udělovat čestné diplomy a děkovné dopisy, tedy čtrnáct let před prvním slavnostním shromážděním Klubu fair play v Praze.

První československý sportovec, který byl oceněn mezinárodní cenou Pierre de Coubertina, byl v roce 1975 Emil Zátopek (dle Pavla Kováře, 2008). Jak píše Milan Jirásek ve své knize Rytíři sportu (2003), byla to tak trochu politická provokace: „Čtyřnásobný olympijský vítěz a osmnáctinásobný světový rekordman byl totiž tehdy ve své vlasti na indexu a za trest pracoval u geologického průzkumu jako dělník.“ Není jistě nutné dodávat, že tomu tak bylo z politických důvodů. Emil Zátopek se v šedesátých letech nebál podepsat petice, které vedly k jeho propuštění z ministerstva obrany, kde do té doby pracoval.

Vraťme se ale k udílení cen fair play. Rok po udělení mezinárodní ceny Emilu Zátopkovi, tedy roku 1979, již nebyla udělována Klubem fair play cena „Zlatá za neděli“, ale vystřídal ji čestné uznání – Diplom. Bylo těžké stanovit hranici mezi Hlavní cenou fair play a čestným uznáním. Snad proto se od roku 1982 začaly udělovat ještě děkovné dopisy, obdobně jak to činil Mezinárodní výbor fair play UNESCO. K těmto třem stupňům ocenění byl ještě roku 1985 přidán čtvrtý, a to děkovný dopis zasílaný do místa bydliště (dle Pavla Kováře, 2008).

Od 80. let se k činnosti Klubu fair play připojilo několik Slováků. Byli to novináři Otto Zinser s Lubomírem Součkem a reprezentantka v šermu Katarina Ráczová-Lokšová. Ta později založila Slovenský klub fair play. Po rozdělení Československé federativní republiky na Českou republiku a Slovenskou republiku došlo i na rozdělení Klubu fair play na český a slovenský.

Miroslav Doležal byl předsedou klubu dvacet let. Od roku 1995, kdy ze zdravotních důvodů odstoupil, až do své smrti roku 2009 byl čestným předsedou klubu. Jak se píše v jeho nekrologu na webových stránkách Českého olympijského výboru: „Vznik tohoto klubu lze považovat za jakousi tichou revoltu na poli sportu v začátku normalizace, kdy po olympiádě v Mnichově na ÚV KSČ i na ÚV ČSTV rozhodli, že i naši vrcholoví sportovci budou systematicky dopovat, aby drželi krok se soupeři ze SSSR, NDR, Bulharska a dalších zemí. Jistěže se tato 'snaha vítězit za každou cenu' nikde otevřeně nedeklarovala. Však také ani klub

fair play nemohl otevřeně kritizovat tuhle doktrínu socialistického sportu, nicméně šel na to jinak: začal oceňovat čestné chování sportovců, kterým uděloval diplomy právě za to, že nevyhrávali za každou cenu,“ (dle webových stránek ČOV, olympic.cz, 2012). Doležalův nekrolog pochází také z pera, respektive z klávesnice, Pavla Kováře.

Jeho nástupcem se stal Jiří Pelikán, který ve funkci předsedy klubu působil až do roku 2006. Současnou předsedkyní klubu je Květa Pecková – Jeriová. Vraťme se ale nyní ještě do dob, kdy byl předsedou klubu právě Miroslav Doležal, a posléze Jiří Pelikán. V 90. letech přišla řada významných událostí. V září roku 1998 zasedal v prostorách Karolína Mezinárodní výbor fair play UNESCO. Během tohoto zasedání byly slavnostně předány ceny a diplomy. O rok později se v Karolinu konalo další shromáždění, tentokrát k výročí sta let od vzniku Českého olympijského výboru (dle Pavla Kováře, 2008).

Od roku 1999 se začaly udělovat mezinárodní ceny Evropského hnutí fair play. Také Českému klubu fair play byla v tomto roce udělena cena za dlouholetou aktivní činnost. Dalšího ocenění se klub dočkal v roce 2005, kdy ho Mezinárodní olympijský výbor ocenil za přínos v rozvoji olympismu (dle Pavla Kováře, 2008).

Jak už bylo předesláno výše, další střídání předsedy klubu přišlo v roce 2006. Jiří Pelikán musel odstoupit, stejně jako Miroslav Doležal ze zdravotních důvodů, a na jeho místo byla dočasně zvolena Květoslava Pecková–Jeriová. Ta byla jmenována již v roce 1997 Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy do funkce ambasadorky při Radě Evropy pro sport Comité Directoire pour le Développement du Sport. O rok později byla na volebním zasedání zvolena aklamací za předsedkyni klubu, místopředsedy se stal Karel Malina a Jiří Vícha (dle Pavla Kováře, 2008). Jak již bylo zmíněno výše, Květa Pecková–Jeriová je předsedkyní Českého klubu fair play až do současnosti, tedy do roku 2012. Dalšími členy předsednictva (dle webu ČOV, olympic.cz, 2012) jsou v současnosti Martin Doktor (místopředseda), olympijský vítěz z OH 1996 a mistr světa a Evropy z roku 1997 v rychlostní kanoistice, a právě Pavel Kovář (místopředseda), sportovní novinář, z jehož publikace a článků jsem v této kapitole čerpal.

Seznam členů předsednictva v roce 2012 (dle www.olympic.cz, 2012):

- předsedkyně: Květa Pecková–Jeriová
- místopředsedové: Martin Doktor, Pavel Kovář
- čestný místopředseda: Miroslav Doležal
- členové předsednictva: Jan Čenský, Vladimír Drbohlav, Josef Hegyes, Jan Klapáč, Lenka Kovářová, Jiří Krauskopf, Karel Malina, Radomír Novák, Helena Suková, Tomáš Slavata, Jan Švéd, Jiří Vícha

5. 2 Seznam cen Klubu fair play

Od roku 1978 udílí Československý, později Český klub fair play každoročně hlavní cenu fair play, čestný diplom a děkovný dopis těm sportovcům, trenérům, novinářům či režisérům, kteří se o fair play zasloužili svým poctivým a slušným chováním ve sportovní oblasti, respektive ve sportovním odvětví. S pomocí publikace Pavla Kováře Klub fair play, historie a současnost (2008) a webových stránek Českého olympijského výboru (www.olympic.cz, 2012) se pokusím sestavit přehled oceněných osob od začátku udílení cen až do současnosti.

5. 2. 1 Ocenění v 70. letech 20. století

1978

V roce 1978 byla, jak jsem již zmínil, hlavní cena fair play udělena Ondřeji Zeleňanskému, Michalu Klasovi a Jiřímu Bartolšicovi. V tomto roce se ještě neudělovala čestná uznání ani děkovné dopisy. Namísto toho bylo uděleno patnáct Zlatých za neděli.

Mezi oceněnými byli: P. Černohorský a M. Týce, L. Masařík a J. Kolín, TJ Kovofiniš Ledeč nad Sázavou, TJ Uhelné Sklady, K. Lelková, B. Krejcarová-Srncová, J. Černý, TJ Spartak Kutná Hora, F. Fučík, Z. Čáp, M. Mládek, M. Baldin a F. Svoboda, (dle Pavla Kováře, 2008).

1979

V rámci druhého ročníku vyhlašování cen bylo vedle hlavních cen fair play rozdáno 18 čestných uznání. Hlavní cenu fair play dostal Milan Orłowski, reprezentant ve stolním tenisu,

který při utkání Evropské ligy s Maďarskem opravil nesprávný výrok rozhodčího ve svůj neprospěch. Orłowski následně prohrál celý zápas. Kromě hlavní ceny fair play obdržel Orłowski čestný diplom Mezinárodního výboru pro fair play UNESCO. Druhým oceněným pro rok 1979 byl František Novák, in memoriam, který založil Zlatou za neděli Československého rozhlasu a spoluzakládal Klub fair play při Československém olympijském výboru.

Diplom, nebo čestné uznání získali: P. Blažek, J. Bříza, S. Caban, K. Haring, P. Homola, M. Lacek, G. Procházka, A. Gába, M. Šeda, M. Krejčí, M. Šimák, M. Řípa, O. Hajdůšek, J. Plamínek, K. Sedlák, J. Prudil, P. a L. Ondrákovi, (dle Pavla Kováře, 2008).

5. 2. 2 Ocenění v 80. letech 20. století

1980

V roce 1980 byla udělena pouze jedna hlavní cena fair play, a to zápasníkovi Vítězslavu Máchovi, olympijskému vítězi z Mnichova v roce 1972, se stříbrem z olympiády v Montrealu v roce 1976 a mistru světa z roku 1974. Cena fair play mu byla udělena „při ukončení aktivní činnosti za celoživotní přístup ke sportu“.

Zároveň bylo uděleno 14 čestných uznání. Mezi oceněnými byli: H. Bečvářová, I. Horn, S. Kasl, J. Koudelka, M. Kováč, V. Novák, J. Paur, J. Pecháček, I. Reidl, J. Šelešovský, J. Šimek, J. Schafferová, L. Vatrť a P. Vršecký, (dle Pavla Kováře, 2008).

1981

Rok 1981 se dočkal většího počtu oceněných než rok předcházející. Hlavní ceny fair play byly uděleny hned třem adeptům. Atletovi Vlastimilu Zweigelhoferovi, který při nominačním závodě pro mistrovství světa v přespolním běhu zul omylem tretru spoluběžci Ivanu Uvázlovi. Po této události přerušil běh a počkal než se soupeř znovu obuje. Teprve poté se dal spolu s ním do běhu. Za tento čin obdržel Zweigelhofer děkovaný dopis Mezinárodního výboru fair play UNESCO. Kanoista Alfréd Jindra byl druhým sportovcem oceněným hlavní cenou fair play v tomto roce. Ocenění získal za „celoživotní příkladné vystupování a za statečnost, s jakou vzdoroval onemocnění obrnou.“ Třetím oceněným byl František Kroutil, člen

Mezinárodního olympijského výboru a generální sekretář Československého olympijského výboru. Cena mu byla udělena za celoživotní postoje v duchu fair play a k příležitosti ukončení jeho působení v Mezinárodním olympijském výboru v letech 1965 – 1981.

Čestná uznání obdrželi: V. Blahna a P. Schovánek, J. Holík, F. Houška, P. Košut, J. Král, V. Lacina, P. Petřík, L. Mrázová, K. Šimek a J. Klíma, J. Škarvan, J. Řepecký, S. Urban, TJ Žacléř a TJ CHZ Litvínov, (dle Pavla Kováře, 2008).

1982

Hlavní cenu fair play v roce 1982 získal trenér veslování v Dukle Praha, Vojtěch Hvězda. Oceněn byl „za celoživotní vystupování v duchu fair play“ a „za výchovu desítek veslařských reprezentantů, mezi nimiž byli olympijští vítězové a mistři světa a Evropy“.

Diplomem byli odměněni: B. Říkal, O. Bureš, J. Katrnoška, J. Doubner a P. Steiner, I. Fiala, J. Weincziller, V. Dubeň, TJ Škoda Plzeň, R. Houška, P. Doležel a A. Charous, D. Libichová, L. Šnajdr, TJ Kovostroj Děčín, J. Vošta, TJ Baník Ostrava, B. Josef, J. Švengsbír a E. Hofman.

Od tohoto roku se také začaly posílat děkovné dopisy do místa bydliště. V prvním roce jejich udílení se týkali těchto sportovců: fotbalisty F. Straky, hokejistů J. Stolína a E. Lavičky, hokejisty L. Němce a šachisty M. Poničana, (dle Pavla Kováře, 2008).

1983

Roku 1983 byly uděleny hlavní ceny fair play těmto dvěma sportovcům: atletu Františkovi Doudovi, který byl oceněn za celoživotní postoje a vystupování v duchu fair play a Jiřímu Beranovi, bývalému reprezentantovi v běhu na lyžích. Ten v přespolním běhu v/pici upozornil svého soupeře, že vybočil z trati. Poté mu umožnil získat opět padesátimetrový náskok, a až poté pokračoval on sám v závodě.

Čestná uznání obdrželi: J. Erban, M. Portyk a M. Zajíc, M. Göttlich, I. Průša, M. Fassati a L. Štych, A. Součková, V. Dobos, V. Dlouhý, S. Zeman a B. Hradil.

Děkovné dopisy byly rozeslány těmto sportovcům či týmům: TJ Dynamo Podluský, TJ Bohemia Světlá nad Sázavou, I. Oulehla, A. Červenka a M. Fábera, J. Moskal, TJ Kovofiniš Ledec nad Sázavou, R. Kunrád a P. Polívka, (dle Pavla Kováře, 2008).

1984

V roce 1984 získal hlavní cenu fair play František Plánička, fotbalový brankář Československa, „za celoživotní příkladné vystupování a propagaci sportu doma i v zahraničí“. Získal také čestný diplom Mezinárodního výboru pro fair play UNESCO.

Diplom v tomto roce obdrželi: D. Lhoták, Horská služba, V. Franek, P. Barcik a K. Kavalír.

Děkovné dopisy si v tomto roce zasloužili: TJ Plastika Nitra, ZVL Žilina a ZTS Petržalka, V. Broda, P. Bojanovský, J. Kantůrek, S. Jirásek, M. Ďurišínová a A. Kadnárová, J. Papež, T. Šrámková, TJ Nýřany, M. Klíma a TJ Vyšehrad, (dle Pavla Kováře, 2008).

1985

Hlavní cenu fair play obdrželi v roce 1985 dva sportovci: reprezentant v biatlonu Vladimír Pospíchal, který na mistrovství světa půjčil svou lyži zahraničnímu soupeři, který pak vyhrál závod na 20 km. Pospíchal byl navržen na udělení Mezinárodní ceny fair play UNESCO. Druhým sportovcem byl motokrosař Bohumil Poslední, který zachránil život italskému soupeři, když mu vytáhl zapadlý jazyk. Zároveň je držitelem Čestného diplomu Mezinárodního výboru fair play UNESCO.

Čestná uznání byla udělena J. Popluhárovi, A. Bitnarovi, R. Chladovi a H. Středovi, P. Javůrkovi, E. Kašnému, M. Kostelníkovi, V. Kuthanovi, M. Machovi, M. Prusákovi, A. Roubalíkovi, R. Slabé, P. Polákovi a P. Veselovskému.

Dále bylo zasláno šest děkovných dopisů. Ty obdrželi: A. Bláha, P. Jareš a J. Mádle, M. Rehák, obec Mostek na Jičínsku a TJ Jičín, (dle Pavla Kováře, 2008).

1986

V roce 1986 byly uděleny dvě hlavní ceny fair play. První z nich in memoriam Janu Popperovi, dlouholetému redaktorovi deníku Čs. sport, zastánci rytířskosti a čistoty sportu. Druhá byla věnována atletovi Josefu Hegyesovi, bývalému reprezentantovi, který opravil výrok rozhodčího v neprospěch družstva svých atletek, které jako trenér vedl. Hegyes je držitelem Čestného diplomu Mezinárodního výboru fair play UNESCO.

Čestná uznání obdrželi v tomto roce: L. Mikloško, E. Kalužáková, V. Holubová, K. Šula, M. Čibíková, T. Bártek, J. Kratina, M. Marek, L. Toman a J. Matějka, J. Broček.

Poslední ocenění, děkovný dopis, byl zaslán sportovcům: E. Šmídové, P. Baumrukovi, T. Hanišové, M. Bočkovi, dále předsedovi veslařů Slovanu Lysá n. Labem J. Vejlupkovi a hokejovým dorostencům z TJ ZTS Martin, (dle Pavla Kováře, 2008).

1987

Atletka, světová rekordmanka v běhu na 800 metrů a dvojnásobná mistryně světa Jarmila Kratochvílová získala hlavní cenu fair play v roce 1987. Oceněna byla za vzornou reprezentaci a vystupování v duchu fair play po celou dobu své sportovní kariéry. Také ona je držitelkou Čestného diplomu Mezinárodního výboru pro fair play UNESCO.

Diplomy byly uděleny: J. Strejčkové – Nygrýnové, K. Kozděrovi, A. Poštovi, Z. Pavelcovi, J. Hájkovi, L. Růžičkové, J. Kokšovi, D. Kubátovi a M. Jankovskému, M. Hrachové, M. Šopové, J. Šilhavému, B. Berounské a M. Bučkovi.

Děkovné dopisy v tomto roce obdrželi: M. Málek, B. Holas, Č. Kubík, M. Janoušek, J. Vodička, P. Machytka a D. Šimek, (dle Pavla Kováře, 2008).

1988

V roce 1988 získali hlavní cenu fair play Jan a Jindřich Pospíšilovi „za dlouholeté příkladné chování na hřišti, obětavost a čestné vystupování“.

Čestná uznání obdrželi: M. Gejdoš (in memoriam), M. a T. Horáčkovi, I. Černohlávek, Z. Čihák a J. Lysý, J. Rebroš, T. Braciník, H. Býček, ZŠ v Lomnici nad Popelkou, Svaz tělesně postižených sportovců, F. Lastovička, R. Švancar, P. Krasinger, Z. Prchal, A: Pavlovský, M. Baráková, L. Koldovská-Plchová a V. Mihočko.

Děkovné dopisy byly odeslány: J. Nemochovskému, I. Haškovi, P. Holci, J. Olejárovi, F. Smakovi, R. Pavlíkovi, V. Liprtovi, L. Kočímu, M. Masnému, E. Weisovi a R. Klasovi, (dle Pavla Kováře, 2008).

1989

V roce 1989 získaly hlavní cenu fair play dvě sportovkyně. První z nich, sportovní gymnastka Věra Čáslavská, která byla oceněna za vynikající sportovní výsledky v duchu fair play a za výchovu mladých gymnastek. Čáslavská je také držitelkou Mezinárodní ceny Pierre de Coubertina a Stříbrného Olympijského řádu. Druhou oceněnou byla reprezentační stolní tenistka Renata Kasalová, která při utkání s KLDR na mezinárodním mistrovství Francie neprotestovala proti nespportovnímu jednání soupeřky a naopak sama uklidňovala publikum.

Čestná uznání v tomto roce získali: L. Vandas, J. Pliml, P. Fridrich, J. Mráz, M. Pospíšil, M. Neuman, R. Bečvář, J. Průcha, J. Mikšík a M. Valenta.

Zároveň bylo uděleno dvanáct děkovných dopisů: Z. Hejlovi, M. Bířešovi, J. Marcovi, P. Šebkovi, L. Slížkovi, TJ Tesle Kolín, J. Urbišovi, M. Vokatému, R. Prekopovi, TJ Toporci, R. Brlejovi, P. Ciencialovi a J. Kratochvílové, (dle Pavla Kováře, 2008).

5. 2. 3 Ocenění v 90. letech 20. století

1990

V roce 1990 byla kromě běžných ocenění a diplomů udělena také zvláštní cena předsedkyně Československého olympijského výboru, a to mistrům světa v ledním hokeji z let 1947 a 1949. Byli oceněni nejenom za sportovní úspěchy, ale také za odvahu a sílu, s níž bojovali. Hlavní cenu fair play získal rychlostní kanoista Bohuslav Králík, držitel stříbrné medaile

z olympijských her z roku 1936 a mistr světa z roku 1938 za sportovní kariéru v duchu fair play. Druhým oceněným byl Róbert Rozim, slovenský vysokoškolský pedagog, atlet a trenér, který po celý život dodržoval zásady fair play. Posledním oceněným hlavní cenou fair play byl Karel Bártů, bývalý reprezentant a olympionik v moderním pětiboji, který vychoval řadu medailistů.

Čestná uznání si v roce 1990 zasloužili: R. Glajza, J. Farárik, F. Steiner, P. Vraj a J. Častulík, M. Vyhlídal, TJ Sokol Dřevěnice, J. Kudrna, B. Laskov a M. Tichovský.

Děkovné dopisy byly zaslány: V. Opálkovi, J. Kreuzerovi, S. Hotovému, J. Žovincovi a SK Tatře Smíchov, (dle Pavla Kováře, 2008).

1991

Tři sportovci byli v roce 1991 ohodnoceni hlavní cenou fair play. Byla to Dana Zátopková, vítězka v hodu oštěpem na olympijských hrách z roku 1952 a držitelka stříbrné medaile na olympijských hrách z roku 1960. Cena jí byla udělena za celoživotní příkladné jednání a vystupování. Získala také Čestný diplom Mezinárodního výboru fair play UNESCO a Stříbrný Olympijský řád, obdobně jako Věra Čáslavská. Cenu dále získal boxer Ján Zachara, olympijský vítěz z roku 1952 a mnohonásobný mistr republiky, za své jednání v duchu fair play a trenérskou práci s mládeží. Posledním sportovcem oceněným v tomto roce hlavní cenou fair play byl Jozef Lohyňa, zápasník ve volném stylu, držitel bronzu z olympijských her v roce 1988 a mistr světa z roku 1990. Ocenění získal a za svou dlouholetou úspěšnou kariéru.

Čestná uznání byla udělena: Z. Hauerovi, M. Pavlíkovi, V. Šircovi, Z. Vostrému, Z. Fialovi, K. Nováčkovi, FK Spartaku TAZ Trnavě, R. Demeterovi, J. Konečnému, P. Farkašovi, L. Sotorníkovi, J. Šimonkovi, J. Šálkovi, M. Zaverské a J. Gálisovi. Uděleny byly také čtyři děkovné dopisy, a to J. Vávrovi, P. Blažkovi, P. Javůrkovi a TJ Laudanice, (dle Pavla Kováře, 2008).

1992

V roce 1992 získala hlavní cenu fair play Katarina Ráczová-Lokšová, nejlepší šermířka Československa, která po skončení kariéry vychovala mladé talenty a založila Klub fair play na Slovensku. Dále Alois Hudec, sportovní gymnasta, který byl oceněn za celoživotní vystupování v duchu fair play. Cenu získal také Miloslav Mečíř, slovenský tenista, který se svým rytířským chováním vůči soupeři stal vzorem mládeži. Poslední oceněný byl trenér cyklistů Dukly Praha Pavel Vršecký, který při dorosteneckém mistrovství republiky odmítl oprávněnou diskvalifikaci týmu Favoritu Brno, čímž „odmítl možnost, že by se jeho svěřenci stali bez boje vítězi šampionátu“.

Děkovné dopisy byly zaslány J. Filčákovi, m. Húskovi, L. Fujdiarovi, J. Kováčovi, I. Tomašičové, P. Valáškoví, L. Vízkovi, M. Mikulovi, P. Kněžickému, V. Chalupovi, M. Krahulcovi a D. Tužinskému.

V tomto roce nebyla udělena čestná uznání, namísto toho byla udělena zvláštní cena ŠK Slovanu Bratislava a FTC Budapešť. Tato cena byla udělena fotbalovým týmům za příkladné sportovní chování a za uklidnění atmosféry v hledištích při vzájemných západech Poháru mistrů evropských zemí, (dle Pavla Kováře, 2008).

1993

Cenu fair play v tomto roce získal fotbalista Josef Bican za celoživotní příkladné chování v duchu fair play. V ligovém zápase v roce 1942 úmyslně neproměnil penaltu, protože se rozhodčí při verdiktu zmýlil. Bican kopl míč několik metrů od branky. Dalším oceněným byl dostihový jezdec Zdeněk Matysík, který před cílem Velké Pardubické zadržel zraněného koně, přestože by skončil v cíli jako druhý. Oceněna byla také orientační běžkyně Hana Doležalová, která poskytla pomoc zraněné soupeřce při Šestidenních závodech v Novém Boru. Tím přišla o naději na dobré umístění. Posledním oceněným se stal Jiří Král, zakladatel systému české sportovní medicíny, který vždy zdůrazňoval význam etiky ve sportu.

Čestná uznání v tomto roce získal J. Železný, L. Jebáček, B. Brabec, J. Kubový a E. Haken. Děkovné dopisy obdrželi: K. Kniezko, J. Vašek, V. Borovička, A. Špak, V. Vácha a R. Zeman, (dle Pavla Kováře, 2008).

1994

V tomto roce získali cenu fair play: orientační běžec Ota Favenda, házenkářský brankář Jiří Vícha a orientační běžkyně Iva Kotounová, která pomohla zraněné soupeřce.

Čestná uznání získali K. Boháček, K. Saitl, Z. Holler, P. Gormus, M. Blažek a M. Dědek a M. Němečková.

Děkovné dopisy byly zaslány J. Plocarovi, J. Pencovi, Z. Otáhalovi, A. Lajčíkovi, L. Tesařovi, A. Hanzlíkové, SK Dynamu a V. Škvorovi, (dle Pavla Kováře, 2008).

1995

Za rok 1995 získala hlavní cenu fair play sportovní gymnastka Božena Krejcarová-Srncová, držitelka medailí z olympijských her 1948 a 1952, která se po skončení závodní činnosti věnovala trenérské práci mládeže. Je držitelkou Čestného diplomu Mezinárodního výboru pro fair play UNESCO. Dalším oceněným je fotbalový obránce Ladislav Novák, který nebyl nikdy během své kariéry vyloučen a který při svém trenérském působení vedl hráče k čestné hře. Také on je držitelem Čestného diplomu Mezinárodního výboru pro fair play UNESCO. Oceněn byl také sportovní letec František Cihlář, který opakovaně opravoval svým soupeřům leteckou techniku i v době vlastního volna, kdy se sám mohl připravovat na soutěž. Posledními oceněnými byli Pavel Kotlán, Miroslav Štolba a Petr Živec. Tito reprezentanti v letním biatlonu byli prohlášeni za mistry světa ve štafetovém závodě kvůli technické chybě Američanů, kteří doběhli před nimi. Čeští reprezentanti však Američany prohlásili za morální vítěze a předali jim zlaté medaile.

Bylo uděleno třináct čestných uznání. Ta získal: J. Navrátil, F. Nepil (in memoriam), A., Z., a A. Otáhalovi, R. Botek, Z. Ondráček a L. Pojezný, P. Honka, J. Čtvrtečka, Svaz Národní házené, J. Nejedlo a F. Venclovský.

Děkovné dopisy obdrželi: T. Dřímál a Z. Lípa, L. Pleštil a V. Svitek, Kepák JOKO tým Brno, K. Cajthaml, J. Krpata, J. Obajdin a J. Froněk, (dle Pavla Kováře, 2008).

1996

Hlavní cenu fair play pro rok 1996 získal atlet Ludvík Daněk, vítěz olympijských her 1972 držitel stříbrné medaile z roku 1964 a medaile bronzové z roku 1968, předseda Českého klubu olympioniků, nositel Stříbrného Olympijského řádu a držitel Ceny Pierre de Coubertina Mezinárodního výboru pro fair play UNESCO. Oceněn byl za celoživotní postoje v duchu fair play. Zvláštní cena byla pro tento rok udělena kanadskému veslařovi Dereku Porterovi, který zapůjčil na olympijských hrách 1996 v Atlantě našemu skifaři Václavu Chalupovi svou loď i vesla, když se mu jeho vybavení během cesty ztratilo. Chalupa proto mohl trénovat na závod.

Čestná uznání byla udělena M. Peterkové, J. Šálkovi, J. Holečkovi, M. Bělonožníkovi, F. Danišovi, O. Maškovi, R. Šabatovi, J. Veliškovi, V. Síčovi a F. Tomiškovi. Děkovné dopisy obdržel: V. Dostalík, V. Pošík, Z. Vacek, M. Hypš a J. Kozubek, (dle Pavla Kováře, 2008).

1997

Hlavní cenu fair play za rok 1997 získali dva sportovci. Cyklista Jan Veselý, který vždy dodržoval zásady fair play a který musel kvůli komunistickému režimu zastavit svou činnost a odevzdat své tituly mistra sportu a zasloužilého mistra sportu. Je držitelem Čestného diplomu Mezinárodního výboru pro fair play UNESCO. Druhým sportovcem byl trenér házenkářek reprezentace Jiří Zerzáň, který se zachoval v duchu fair play při utkání o titul mistra ligy. Za své jednání získal také Čestný diplom Mezinárodního výboru pro fair play UNESCO. V tomto roce byla opět udělena zvláštní cena, a to triatlonistovi z Přerova, Jaroslavu Hýzlovi, který s velkým nasazením pomáhal během záplav.

Čestná uznání byla věnována J. Hájkovi, V. Hovorkové, J. Moravcovi a P. Wohankovi, F. Sadílkovi, V. Stiboříkovi a P. Vršeckému.

Děkovné dopisy pak byly odeslány Basketu Londýnská, V. Pazderkovi, O. Janeckému, A. Hrabětovi, M. Hlaváčkovi a V. Spurné, (dle Pavla Kováře, 2008).

1998

V roce 1998 byly uděleny tři hlavní ceny fair play. První hokejovému reprezentantovi Miloši Holaňovi, který se po leukémii vrátil k trénování vrcholového sportu. Zároveň pomáhá lidem s podobným onemocněním. Další cenu dostal Zdeněk Remsa, trenér skoku na lyžích. Cenu dostal za celoživotní postoj v duchu fair play. Posledním oceněným se stal Zdeněk Zeman, fotbalový trenér působící v Itálii, který otevřeně poukázal na používání podpůrných látek ve fotbale.

Diplomy (čestná uznání) získali: J. Fuereisl, P. Kuka, L. Křenková, M. Kincl a J. Šlégr. Děkované dopisy obdrželi: B. Veselá, A. Vondráček, R. Blatný, J. Ivan, J. Vávra a České hnutí speciálních olympiád, (dle Pavla Kováře, 2008).

1999

Fotbalový reprezentant Josef Masopust, držitel Zlatého míče pro nejlepšího fotbalistu Evropy, který byl během své kariéry příkladem chování v duchu fair play, získal spolu se Zdeňkem Růžičkou hlavní cenu fair play v roce 1999. Růžička byl gymnasta, který během celé své reprezentativní kariéry zastával fair play.

Diplom v tomto roce dostali: P. Brandejský, P. Bucháček, O. Dolejš, O. a V. Koudelkovi. Dopisy byly zaslány: Z. Hollerovi, L. Pěničkovi, M. Pštrossovi, J. Škrabalovi, J. Štěrbákovi, S. Tomíškovi, V. Zapadlové a M. Zapletalové, (dle Pavla Kováře, 2008).

5. 2. 4 Ocenění v první dekádě 21. století

2000

V roce 2000 byly uděleny dvě hlavní ceny fair play. Volejbalistovi Josefu Musilovi, držiteli medailí z olympijských her v roce 1964 a 1968, který po skončení kariéry působil jako trenér. Musil vždy zastával hodnoty fair play. Druhým ohodnoceným se stal David Pabiška, který přerušil závod při motokrosovém mistrovství republiky a poskytl pomoc soupeři, kterého

potkal pád. Zvláštní cena byla v tomto roce udělena Nadaci české sportovní reprezentace, která během svého působení podpořila kolem pěti set sportovců.

Čestná uznání získali: J. Kopecký, J. Neuvirt, J. Řehula, J. Sakala, Z. Šálek, S. Tišer, P. Vojáček a TJ Sokol Krčín. Děkovné dopisy v tomto roce dostali: A. Maurerová, V. Růžičková, P. Sluka a J. Šmidáková, M. Švagrovský, J. Vít a Z. Vermach, (dle Pavla Kováře, 2008).

2001

Za rok 2001 získal hlavní cenu fair play Jaroslav Brynda, který při triatlonu v Tálíně pomohl ošetřit zraněného spoluběžce a velkého soupeře Martina Matulu. Finanční odměnu za umístění poskytl zraněnému. Druhým oceněným se stal Ladislav Trpkoš, bývalý reprezentant a olympionik. Třetím oceněným hlavní cenou fair play byl historik olympismu, pedagog a publicista Jiří Kössl (in memoriam), který propagoval olympijské ideje celý svůj život.

Diplomy v tomto roce získali: B. Ulihrach, TJ Olympia Bruntál, M. Uram, D. Studnička, R. Musil, V. Grünerová, Dragon Brno, M. Dvořák, J. Bruk, B. Paulů a J. Poštulka. Ocenění formou děkovného dopisu bylo zasláno R. Blektovi, J. Kovárovi a P. Sedlářovi, R. Pikulovi, R. Fickovi a P. Kukučkovi, P. Čeřovskému, P. Bártovi a M. Chadtovi, (dle Pavla Kováře, 2008).

2002

Hlavní cenu fair play získal v roce 2002 Stanislav Kubíček, který na mistrovství republiky přerušil let svého bezmotorového letadla, když viděl havárii jiného soutěžícího. Přivolal lékařskou pomoc a připravil se o lepší umístění. Cenu získal také Karel Loprais, řidič kamiónu, které při závodu Paříž – Dakar 2002 pomohl svému soupeři Tomečkovi. Posledním oceněným se stal bývalý atlet a olympionik Václav Čevona, který byl odměněn za celoživotní sportovní činnost a práci s mládeží po skončení kariéry.

Diplomy v tomto roce obdrželi: S. Henke, T. Indruch, J. Novák, R. Šimík, J. Tuček, J. Fikejz, J. Lánský a M. Nový. Děkovný dopis byl v tomto roce určen pro: A. Frydrycha (in

memoriam), P. Ježka, L. Staňka, K. Kubešku, J. Létala, J. Linhartovou, J. Lubinu, V. Nekovaříka, M. Nemanského, J. Pechkovou, P. Slavíka, I. Šafránkovou, J. Šulce, M. Vařečkovou, V. Vojtuše, Š. Vojtuše a M. Vojtušovou, (dle Pavla Kováře, 2008).

2003

V roce 2003 byly uděleny dvě hlavní ceny fair play. Radek Váňa, kapitán fotbalového týmu Libice nad Cidlinou, který přispěl k odhalení korupce v okresním přeboru na Nymbursku pomocí reportáže v České televizi, kdy předstíral poskytnutí úplatku za přítomnosti skryté kamery. Stanislava Kučerová, bývalá reprezentantka, která získala ocenění za celoživotní sportovní kariéru a trenérskou práci. Zvláštní cena in memoriam byla udělena Emerichu Rathovi, lyžaři a atletovi, který byl vždy příkladem čestného sportovce. Během 2. světové války ukrýval ve svém obchodě se sportovním náčiním občana židovského původu a zachránil mu tak život.

Čestná uznání získali: P. Padrnos, VK Smíchov, S. Klapcová a J. Nekl, J. Kalvach, D. Červenková, J. Vomela a T. Huříková. V tomto roce nejsou uvedeny žádné děkovné dopisy, (dle Pavla Kováře, 2008).

2004

Roku 2004 byly uděleny dvě hlavní ceny fair play. Pavlovi Belšánovi, který se během života věnoval pedagogické a realizační činnosti ve všech formách tělesné výchovy a sportu. Napsal řadu metodických publikací pro základní a střední školy. Druhá cena byla udělena Jiřímu Filipovi, reprezentantovi České republiky v přesném létání a letecké rallye. Oznámil pořadatelům chybně vytýčený znak, čímž poškodil také sebe, neboť bylo jeho soupeřům odečteno 20 trestných bodů.

Diplomy byly uděleny J. Hetfleišovi, J. Krauskopfovi, SK MG Baver Třebíči a J. Vobrovi. Děkovný dopis obdržel: M. Ondračka, M. Navrátil, V. Švancara a M. Odvárka, (dle Pavla Kováře, 2008).

2005

V roce 2005 si hlavní cenu fair play odnesl Jiří Raška, olympijský vítěz ve skoku na lyžích na zimních olympijských hrách v roce 1968. Po skončení své sportovní kariéry se stal trenérem ve Frenštátě pod Radhoštěm. Byl oceněn za celoživotní příkladné postoje a zásluhy o rozvoj sportu.

Čestná uznání získali: J. Svoboda, HC Hamé Zlín, J. Janda, Družstvo fanoušků Bohemians, M. Konrád a J. Pitner. Tři děkovné dopisy byly rozděleny mezi M. Berku, J. Šmidákovou a TJ HBC Olymp Jindřichův Hradec, (dle Pavla Kováře, 2008).

2006

Hlavní ceny fair play byla v roce 2006 udělena Janu Železnému, trojnásobnému olympijskému vítězovi a mistru světa, držiteli světového rekordu v hodu oštěpem, který byl oceněn za příkladné jednání v duchu fair play. Cenu získal také tým žáků ledního hokeje ročníku 1997 HC Sparta Praha, kdy během utkání miniligy získali gól, který unikl rozhodčímu. Trenér poslal kapitána týmu, aby na to rozhodčího upozornil. Zápas nakonec prohráli. Poslední udělenou cenu fair play získal fotbalista Robert Nedvěd, který nevyužil příležitosti dát gól zraněnému ležícímu brankáři, když se před jeho brankou ocitl sám. V tomto roce byla také udělena Pamětní medaile, a to Jiřímu Pelikánovi, bývalému předsedovi Českého klubu fair play, který z této funkce odstoupil ke konci roku 2006. Od předsedy Milana Jiráka převzal ohodnocení za přínos českého olympismu a propagaci myšlenek fair play.

O diplom se v roce 2006 zasloužil A. Rymel, Š. Sedláčková, R. Groh, J. Houska a Z. Vitek. Oceněnými formou děkovného dopisu byli: M. Paštková, M. Demar, J. Zimovčák, J. Jágr, M. Padrnos, L. Staněk, K. Průša a J. Hort, K. Peschkeová, K. Růžičková, K. Zmrzlý a T. Budzel, (dle Pavla Kováře, 2008).

2007

Ocenění hlavní cenou fair play byli v roce 2007 tři sportovci. Věra Růžičková, bývalá reprezentantka ve sportovní gymnastice, která se po skončení své aktivní činnosti dále věnovala trenérské práci. Ocenění získala za celoživotní postoje a jednání v duchu fair play. Oceněna byla také Olga Connolly-Fikotová, která na olympijských hrách v roce 1956 zvítězila v hodu diskem. Při olympiádě v Melbourne poznala amerického kladiváře a olympijského vítěze Herolda Connollyho, za kterého se v roce 1957 vdala. V tehdejší Československu byl však takový sňatek považován za politicky nepřipustný, proto jej musel schválit tehdejší prezident republiky Zápotocký. Ten tomu tak učinil pravděpodobně z obavy před mezinárodní ostudou. Diskařka si ponechala československé občanství, nebylo jí však dovoleno dále reprezentovat naši vlast při olympiádách. Proto startovala za USA. Oceněna byla za celoživotní prosazování zásad morálky a férového jednání. Posledním sportovcem, který v tomto roce obdržel hlavní cenu fair play byl Miroslav Podborský, který na mistrovství světa v kvadriatlonu požádal rozhodčí, aby jednoho ze soupeřů, který ztratil orientaci, navedli na trať, kde na něho počkal a dále vyběhli společně. V cíli tak kvůli ztracenému náskoku neobhájil titul mistra světa.

Čestná uznání byla v tomto roce věnována Z. Kubátové, K. Petráčkové a T. Doškářové, L. Schneiderovi, J. Němcovi, P. Kružíkovi a V. Dědkovi, J. Vožehovi, B. Ulihrachovi, J. Daňkovi, T. Dvořákovi a J. Jiříkovi.

Děkovné dopisy byly zaslány J. Bernasové, J. Vodičkovi, E. Titěrové, V. Kalinovi, L. Novotnému a FC Tescoma Zlín, (dle Pavla Kováře, 2008).

2008

Předávání cen Českého klubu fair play za rok 2008 se konalo 27. března 2009. Hlavní cena za čin byla udělena Zdeňku Hrubému a Radku Jarošovi, kteří zachránili dva polské horolezce při svém výstupu na Himalájích. Hlavní cena klubu byla udělena také bývalému hokejovému reprezentantovi Jaroslavu Pouzarovi, a to za celoživotní postoj.

Čestné diplomy byly převzali Tomáš Slavata, David Waraus, Marek Sádovský a Petr Sádovský, kteří poskytli pomoc běžci při extrémním závodě Space Adrenalin Cup v beskydských lesích. Diplom byl udělen také Vladimíru Toušovi, který pomohl soupeři při orientačním běhu a Petrovi Tvrdíkovi, který pomohl havarovanému soupeři při motocyklovém závodě. Diplom za celoživotní činnost byl udělen československému reprezentantovi a olympionikovi Ijlovi Matoušovi a diplom za záchranu života obdržel žokej a trenér Josef Váňa.

Děkovné dopisy byly předány Janu Snopkovi, Petru Davidovi, Lukášovi Hrubému, Václavu Brůžovi, Ireně Křenkové, Milanovi Bitnerovi, Ludvíkovi Kuchařovi, Milanovi Švengerovi, Janu Vlčkovi, Jiřímu Rozsypalovi a Robinu Šínovi. Dopis byl zaslán domů Jaroslavu Kamešovi, Miroslavu Filipkovi, Michalovi Jansovi, Jiřímu Dopitovi a Milanovi Palisovi, (dle webu ČOV, www.olympic.cz, 2012).

2009

Hlavní cena za čin byla udělena Michalu Smolovi. Český reprezentant v orientačním běhu přerušil na světovém šampionátu v Maďarsku štafetový závod, protože při něm utrpěl Švéd Martin Johansson komplikovaný úraz: nešťastně si vrazil hluboko do stehna silnou větev. Po jejím odstranění za přispění dvou závodníků, Francouze Gueorgioua a Nora Nordberga, zraněný začal upadat do bezvědomí a situace začala být víc než vážná. Proto Michal zůstal na místě a neposlechl nabádání kolegů, aby pokračoval v závodě. Česká štafeta měla totiž reálnou naději na získání zlaté medaile. Následovala záchrana zraněného: zatímco norský závodník běžel do cíle pro pomoc, Michal s Francouzem odnášeli Švéda k cestě, kam pak pro něj přijela sanitka. Hlavní cenu za celoživotní postoj obdrželi Václav Chalupa, legendární český veslař, a Josef Černý, hokejový internacionál.

Čestný diplom za celoživotní postoj obdrželi Milan Handl, uznávaný sportovní lékař a ortoped, a Zdeněk Váňa, známý atletický, který trenér přivedl k úspěchům Tomáše Dvořáka i Romana Šebrleho, mistry světa a světové rekordmanky v desetiboji. Čestný diplom za záchranu života obdrželi: Tomáš Chrápek, Josef Fendrych, Dalibor Hanák; Jakub Čuřík, Jakub Bartoň, Tomáš Zbořil a Dalibor Sedlař. Čestný diplom za čin získali: Michal Fagula, Jiří Dopita, Václav Skuhrový, Štěpán Žilka a Milan Blahout.

Děkovné dopisy obdrželi Robert Randýsek a Jan Hájek. První jmenovaný, automobilový závodník pomohl na Rallye Dakar Aleši Lopraisovi tím, že svým kamiónem odtáhl jeho nepojízdný vůz do cíle rychlostní zkoušky. Stalo se tak ve chvíli, kdy na trať nebyl povolen vjezd servisních vozidel. Pouze díky tomu mohl pak Loprais po opravě pokračovat v závodě kamiónů. Druhý jmenovaný, tenista, ve finálovém utkání Davis Cupu hrál proti Rafaelu Nadalovi a opravil výrok rozhodčího ve svůj neprospěch, (dle webu ČOV, www.olympic.cz, 2012).

5. 2. 5 Ocenění ve druhé dekádě 21. století

2010

Jak uvedla při předávání cen předsedkyně Českého klubu fair play Květoslava Pecková: *„Oceňujeme ty, kteří si uvědomují, že sport má lidský rozměr. Jejich činy mají větší cenu, než sportovní výsledek. Velmi si toho vážíme.“*

Hlavní cenu za čin získali krasobruslař Petr Bidař a cyklistika kategorie MTB Jiří Prudil. První jmenovaný za následující: Při mistrovství republiky mladých krasobruslařů v Brně se Tomáši Kupkovi ztratila taška s bruslemi. Českobudějovický Petr Bidař mu půjčil své, přestože jej za hodinu čekal závod. Navíc riskoval, že mu mladší kolega brusle může poškodit. Petr přes nesporné narušení předstartovního soustředění dokázal zvítězit v juniorské kategorii i ve sportovních dvojicích. Druhý jmenovaný pak za následující čin: Leoš Balák z Tišnova, který v Bořitově píchl zadní kolo a rozhodl se zbylé 4 kilometry doběhnout s kolem na rameni. Ve chvíli defektu měl před Prudilem desetiminutový náskok, ale ten se pochopitelně snižoval a dvacet metrů před cílem Jirka Baláka předjel. I letmý pohled na zakrvácené rameno (kolo MTB není uzpůsobeno pro nošení na rameni, lanka jsou vedena spodní částí vrchní trubky) mu postačil, aby přerušil svůj finiš, počkal a nechal zraněného Baláka dokončit závod na 2. místě. Prudil přitom riskoval, že ho předjede další soupeř a ztratí cenné body, což by mohlo ovlivnit jeho umístění v celé sérii. Hlavní cenu za celou svou kariéru obdržel cyklista Jiří Dadler.

Diplom obdrželi následující sportovci a sportovní uskupení: fotbalista Josef Hušbauer, hokejový klub HC Krkonoše, fotbalový klub FK Litol, cyklista Jakub Svoboda, sportovní redaktor České televize Miroslav Langer, fotbalový klub FC Hradec Králové, házenkářský

rozhodčí Jaroslav Bukovský, hráč házené Roman Farář, házenkářský gólman Milan Malina, tělesně handicapovaný atlet Michal Havelka, plavecká trenérka Zuzana Michalová.

Dopis domů pak obdrželi rallyekrošař Pavel Vimmer a cyklista Jan Šimek, (dle webu ČOV, www.olympic.cz, 2012).

2011

Zatím poslední předávání cen za fair play se uskutečnilo 29. března 2012. Hlavní cenu za čin získal jachtař Jaroslav Korytář. Se svou mezinárodní posádkou při regatě ve Splitu zachránil za dramatických okolností 8 jachtařů ze soupeřící lodě, která se v nepříznivých povětrnostních podmínkách převrátila. Záchranáři se kvůli silnému větru a velkým vlnám nemohli na místo nehody včas dostat. Posádce kapitána Korytáře se podařilo všechny ztroskotané dostat na palubu a spolu s nimi závod přerušovaný závod úspěšně dokončili. Pořadatelé regaty byli za tento čin oceněni zvláštní cenou fair play. Hlavní cenu za celoživotní postoj získal bývalý hokejový reprezentant Jaroslav Holík.

Diplom obdrželi následující: fotbalista Marek Kulič, cyklista Michal Figura, šachový velmistr David Navara, orientační běžec Tomáš Kubelka, fotbalista Petr Mikolanda a brankář fotbalové reprezentace Petr Čech.

Dopis pak obdrželi: hokejista Michal Mikeska, hokejista David Nedorost, hokejista Marek Malík, hokejista Radek Dlouhý, fotbalista Zdeněk Ondrášek a fotbalový brankář Tomáš Vaculík, (dle webu ČOV, www.olympic.cz, 2012).

5. 2. 6 Shrnutí oceněných hlavní cenou

V rámci všech dosavadních ročníků ocenění za fair play se téměř samo nabízí udělat jakési shrnutí. Zač byli sportovci, týmy, novináři a funkcionáři nejčastěji oceňováni? Na to vše se pokusím najít odpovědi:

- Pomoc zraněnému za cenu nedokončení závodu, to je čin oceněný hned v několika letech hlavní cenou, a to v roce 1978 (3 ocenění za takový čin), 1993, 1994, 2001, 2009 (horší umístění pro celou štafetu).
- Nejen pomoc zraněnému, ale doslova za záchranu života, bylo oceněno též několik sportovců, a to v letech 1985, 2000, 2002.

Opravení chybného verdiktu rozhodčího bych rozdělil do tří kategorií, a to proto, jaký měl takový čin dopad – někdy na jednotlivce, někdy na celý tým:

- Opravení chybného verdiktu rozhodčího ve svůj vlastní neprospěch, další často oceňovaný skutek, a to v letech 1979, 2004.
- Opravení chybného verdiktu rozhodčího trenérem v neprospěch svých svěřenců, to bylo oceněno v letech 1986, 1992 (odmítnutí diskvalifikace právem diskvalifikovaného týmu proto, aby druhý tým nevyhrál kontumačně), 1997 (trenér stáhl jednu ze svých hráček po „nespravedlivé“ diskvalifikaci otřesené hráčky z druhého týmu), 2006.
- Opravení chybného verdiktu rozhodčího v neprospěch vlastního týmu, takový čin byl oceněn v roce 1986.

Následující ocenění se mnohdy kryjí, někteří sportovci, třebaže už ve sportovním důchodu, a trenéři byli totiž oceněni za přínos i za trenérskou činnost a působení na mládež:

- Ceny byly také udělovány za celoživotní přístup ke sportu, za celoživotní přínos sportu a fair play, někteří dokonce za „celoživotní postoj“ či propagaci sportu nebo za to, že se „stali vzorem pro mladé sportovce“, a to v letech 1980, 1981 (2 ocenění), 1982, 1983, 1984, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990 (3 ocenění), 1991 (3 ocenění), 1992 (3 ocenění), 1993 (Josef Bican – za osobní statečnost, když odmítl Hitlerem nabízené německé občanství, Jiří Král – politickými funkcionáři mu bylo bráněno vykonávat významné mezinárodní funkce), 1994, 1995, 1996, 1997, 1998 (2 ocenění, jeden za upozorňování na doping sportovců), 1999 (2 ocenění), 2001 (2 ocenění), 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007 (2 ocenění), 2008.
- Za trenérskou činnost a výchovu (budoucích) reprezentantů byli oceněni bývalí aktivní sportovci v letech 1982, 1990 (2 ocenění), 1991, 1992 (2 ocenění), 1994 (2 ocenění), 1995, 1998, 2000, 2002, 2003, 2004, 2005, 2007.

Pak tu máme činy, které mi nešly jen tak zaškatulkovat do určité kategorie, patří mezi ně následující:

Velice zvláštní čin se povedl v roce 1981 atletu Vlastimilu Zwiefelhoferovi, omylem zul tretru spoluběžci – vytrvalci. Ovšem počkal následně, až se obuje, a teprve poté se vydali společně na trať. Nebo pak v roce 1983 Jiřímu Beranovi, kterýžto upozornil svého soupeře, že vybočil z trati. A nejen to. Poté mu umožnil získat opět padesátimetrový náskok, až následně pokračoval sám v závodě. V roce 1985 půjčil Vladimír Pospíchal na mistrovství světa v biatlonu lyži zahraničnímu soupeři, ten pak vyhrál závod na 20 km.

Za ne zcela typický čin byla oceněna také Renata Kasalová, která v roce 1989 neprotestovala proti nesportovnímu chování své soupeřky, a dokonce v té chvíli sama uklidňovala publikum.

V roce 1993 zadržel Zdeněk Matysík při dostizích zraněného koně, a to jen 150 m od cíle. Nezískal tak 2. místo a finanční prémii 250 tis. Kč. František Cihlář byl v roce 1994 oceněn za to, že pomáhal svým soupeřům s opravami letecké techniky. Opakovaně. A ve svém volnu. Jeho soupeři, i díky němu, získali mistrovský titul. On sám skončil až na 5. místě.

Reprezentanti v letním biatlonu – Pavel Kotlán, Miroslav Štolba a Petr Živec – díky chybě Američanů, kteří byli diskvalifikováni, získali v roce 1995 mistrovský titul. Při vyhlášení vítězů ale prohlásili Američany za morální vítěze a předali jim zlaté medaile. Karel Loprais opakovaně pomáhal v roce 2002 svého rivalu Tomečkovi s defekty na kamionu, a to za cenu vlastní časové ztráty a horšího umístění.

V roce 2003 přispěl fotbalista Radek Váňa k odhalení korupce v okresním přeboru na Nymbursku, když předstíral pro reportáž České televize poskytnutí úplatku za přítomnosti skryté kamery. V roce 2006 se při zápase pražského přeboru zranil brankář poté, co mu hráč udělal kličku. Robert Nedvěd této situace nezneužil, a ačkoli se v té chvíli ocitl sám před brankou, zahrál míč do autu.

V roce 2007 na mistrovství světa v kvadriatlonu požádal Miroslav Podborský sbor rozhodčích, aby pomohli závodníkovi, který ztratil orientaci. Sám tam ztratil minutu z náskoku a neobhájil titul světového šampióna. V roce 2008 byli oceněni čeští horolezci

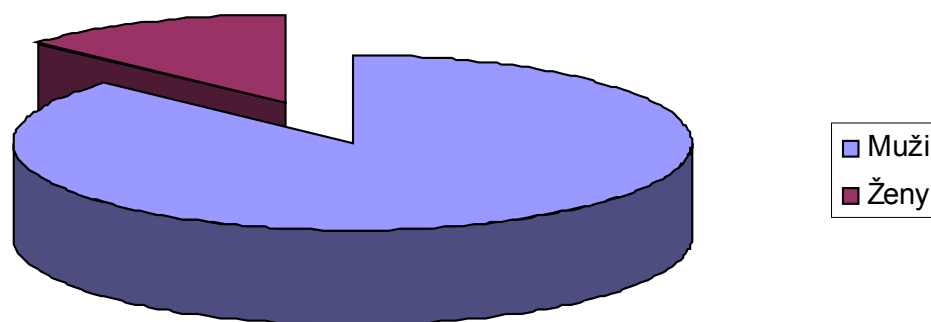
Zdeněk Hrubý a Radek Jaroš za záchranu života dvou polských horolezců při výstupu v Himalájích.

A na závěr rok 2011, kdy byli oceněni dva sportovci - krasobruslař Petr Bidař, který půjčil jinému závodníkovi brusle, které sám pak potřeboval v závodě, pokud by mu je soupeř poškodil, nemohl by sám soutěžit; a cyklista kategorie MTB Jiří Prudil, který sice mohl předjet zraněného soupeře, ale neučinil tak, i když riskoval, že jeho samotného předjedou další závodníci.

Několik cen bylo sice uděleno „in memoriam“, většina lidí byla ale vyznamenána či oceněna za svého života.

A jaká byla situace z genderového hlediska? Asi nebude překvapením, že valná většina oceněných byla z řad mužů. Je otázkou, zda se mezi ženami nenašly častěji takové činy, které by byly hodny hlavních cen za fair play, nebo zda je tato situace způsobena celkovým přístupem k ženám a jejich postavení ve společnosti, respektive ve sportovní sféře. Od roku 1978 bylo oceněno 11 žen a 73 mužů, také tři mužské kolektivy, ženský pak žádný. V letech 1978 – 1986, pak 1988, 1996 – 2002, 2004 – 2006 a 2008 – 2011 nebyly mezi hlavními oceněnými žádné ženy. Poprvé byla cena fair play udělena ženě v roce 1987, tedy po 9 letech od počátku udílení. Onou ženou byla Jarmila Kratochvílová. Dvakrát v historii oceňování fair play se stalo, že hlavní cenu obdržely dokonce 2 ženy – v roce 1989 dokonce pouze ženy, a to Věra Čáslavská a Renata Kasalová, v roce 2007 to pak byly dvě laureátky ze tří oceněných, a to Věra Růžičková a Olga Connolly–Fikotová. Dalšími oceněnými ženami v hlavní kategorii byly: Dana Zátoková (1991), Katarina Ráczová–Lokšová (1992), Hana Doležalová (1993), Iva Kotounová (1994), Božena Krejcarová–Srncová (1995) a Stanislava Kučerová (2003).

Procentuální zastoupení mužů a žen oceněných hlavní cenou fair play

Jak můžeme sami vidět z celého výčtu, nejčastěji byli oceňováni muži. Co se týče jejich působení, jednalo se především o bývalé sportovce a trenéry, případně jiné mající co dočinění se sportem, a to za přínos sportu, celoživotní podporu myšlenky fair play, trenérskou činnost a výchovu mládeže. Dalšími často oceňovanými činy byly momentální reakce sportovců, pomoc zraněnému protihráči za cenu vlastního neúspěchu nebo horšího umístění týmu, v některých případech nedokončení závodu kvůli záchraně soupeřova života. Do další často oceňované kategorie patří opravení verdiktu rozhodčího v neprospěch daného sportovce, jeho týmu, nebo trenérem v neprospěch svého týmu. Dále pak máme vyjmenované jednotlivé případy, které nešly zařadit do žádné z mnou zvolených kategorií. Ty jsem již vyjmenoval výše, navíc jsou uvedeny u každého z ročníků předávání ceny, nebudu se k nim tedy více vracet.

5. 3 XVI. Evropský kongres fair play

V říjnu 2010 (28. – 29. října) se v Praze uskutečnil XVI. Evropský kongres fair play. A jaké bylo téma? *Výchova k fair play ve školách – všichni jsme zodpovědní.* /vodní řeč přednesli tři řečníci: Květa Pecková, Carlos Gonçalves a Jan Kocourek. Autory sedmi hlavních referátů byli: Jiří Pelikán, Roland Naul, Martin Doktor, Květa Pecková, Josef Hegyes, Jiří Krauskopf, Jana Kutková, Alexander Pollak, Aleš Sekot, Antonín Rychecký a Josef Dovalil. Součástí konference bylo také 23 příspěvků dalších řečníků.

V následující části se budu zabývat hlavními referáty, pokusím se shrnout jejich témata a nastítnit, alespoň v základu, jejich obsah. Jak už jsem naznačil v úvodu a v psychologické kapitole, fair play a pohled na něj je také otázkou výchovy. Proto se domnívám, že je toto téma velice důležité. Referáty jednotlivých příspěvateľů jsem měl k dispozici na CD vydaném po konferenci, kde byly jednotlivé příspěvky v českém jazyce, tedy buď v originále, nebo přeložené.

Jiří Pelikán: FAIR PLAY – INTEGRÁLNÍ SOUČÁST ŽIVOTA I VÝCHOVY ČLOVĚKA

V úvodu si autor referátu, tedy Jiří Pelikán, klade otázku, zda *„jednání v duchu fair play je převážně problémem pouze momentálního intuitivního jednání, s čímž se také setkáváme, nebo zda jde především o počínání, které vyplývá ze samotné podstaty postoje člověka ke světu,“* (sborník z kongresu o fair play, ed. J.Dovalil, 2010). Sám se v příspěvku zabývá druhou možností, kterou označuje za závažnější, tedy možností, kdy je *„jednání fair play chováním, které vyplývá z podstaty osobnosti a její výchovy, kdy je její integrální součástí, kdy by unfair jednání vyvolalo u daného jedince výčitky svědomí, s nimiž by se dostal do rozporu,“* (sborník z kongresu o fair play, ed. J.Dovalil, 2010) Dále vše demonstruje na příkladu cyklistického trenéra Pavla Vršeckého – jak víme z předchozí kapitoly, trenéra oceněného v roce 1992 hlavní cenou za fair play – Vršecký, dle Pelikána, nechápal, proč by měl právě on být nějak oceněn, považoval své jednání za naprosto běžné a normální, což se projevilo i při přebírání ceny, kdy prohlásil, že to, co udělal on, by přeci udělal každý. Na základě tohoto příkladu si autor klade otázku: *„Jak dosáhnout stavu, kdy jednání fair play vyvěrá ze základního postoje sportovce k životu?“* (sborník z kongresu o fair play, ed. J.Dovalil, 2010).

Sám si na otázku odpovídá – systematickým vedením mladých sportovců, a toho se nedosáhne vydáváním letáčků a brožur, které stejně valná většina z nich ani nečte. *„Efektivní výchova k toleranci, k empatii – vcítění se do mentality druhého, vedení k hodnotovým systémům, respektování pravidel lidského soužití, čteně pravidel sportovních, to vše je důsledkem každodenní výchovy v rodině, ve škole, ve sportovním kolektivu, založené ne na verbálním poučování, ale především na vlastní zkušenosti a na prožitku,“* (sborník z kongresu o fair play, ed. J.Dovalil, 2010). Pelikán klade velký důraz především na působení ve třech základních prostředích, která mají rozhodující vliv na výchovu, těmi jsou rodina, škola a sportovní kolektiv.

Pelikán zdůrazňuje také vliv pozitivního příkladu, a to nejen zprostředkovaný, ale také zažitý, tedy založený na osobní zkušenosti a vlastním prožitku, byť pouze takovém, že je člověk něčeho svědkem, a ne přímým účastníkem. Pro mladé sportovce jsou důležité vzory předních, úspěšných sportovců, které obdivují. Závěrem zmiňuje důležitost etické výchovy, která by neměla být upozaděna. Fair play jako takové není závislé pouze na činnosti klubů.

Oland Naul – VÝCHOVA K HODNOTÁM VE ŠKOLÁCH Z POHLEDU VZDĚLÁVACÍCH PROGRAMŮ

Roland Naul svůj referát rozdělil do několika částí, ve všech se ovšem zabývá hodnotami a hodnotovou výchovou, a to – hodnotami obecně, kdy se zamýšlí nad tím, co vlastně hodnoty jsou; zamýšlí se nad tím, zda je fair play rozšířenou hodnotou; dále pak rozebírá téma hodnotové výchovy v rámci školní výchovy, sportovní výchovy a také v rámci vzdělávacích programů Mezinárodního olympijského výboru. Naul označuje hodnoty za psaná a nepsaná pravidla, zmiňuje olympijskou Chartu ve znění z roku 2004, jejíž nejdůležitější zásadou, dle něj, je: *„Cílem Olympijského hnutí je přispívat k budování mírového a lepšího světa výchovou mládeže prostřednictvím sportovní činnosti bez jakékoli diskriminace a nesoucí se v olympijském duchu, jenž vyžaduje vzájemné porozumění, přátelství, solidaritu a fair play,“* (sborník z kongresu o fair play, ed. J.Dovalil, 2010).

Dále rozebírá koncepce tělesné výchovy od 50. let, jednotlivé modely sportovní výchovy a výchovu k hodnotám v rámci tohoto. Varuje před hrozbami, které se dnes objevují a které zapříčiňují zvýšený zájem o hodnoty v moderní televizi a školním sportu. Zmiňuje krizi

obecného vzdělávání, které se studentům zdá být příliš teoretické a mimo jim vlastní subkulturu, více individualistický a egoistický způsob života, varuje před nárůstem násilí na školách, ale i v rodinách, a v neposlední řadě upozorňuje na ztrátu dlouhodobých tradičních společenských hodnot a nedostatek tolerance vůči jiným etnickým skupinám. Zmiňuje také důležitost médií, především televize, obzvláště v dnešní době, při hodnotové a etické výchově mládeže. Na závěr vyzývá k tomu, aby se fair play nestala podceňovaným ideálem, ale byla brána vážně.

Martin Doktor, Květa Pecková, Josef Hegyes, Jiří Krauskopf –VNÍMÁNÍ PRINCIPŮ FAIR PLAY ČESKOU MLÁDEŽÍ

V tomto referátu se hovoří o praktickém dotazníkovém výzkumu mezi mládeží. Zmiňuje se zde, že situace v oblasti povědomí o principech fair play mezi dětmi školního věku je spíše špatná. Za přínos Českého klubu fair play ke zlepšení této situace je označen vznik zásad chování fair play, který jsem zmiňoval již výše v rámci oddílu 5. *1 Český klub fair play.*

Respondenti dotazníkového výzkumu byli rozděleni do čtyř skupin, každá ze skupin odpovídala na zvláštní druh dotazníku, jednalo se o následující: ZŠ 1. stupeň (věk 6 – 11 let), ZŠ 2. stupeň (věk 12 – 16 let), střední školy (věk 15 – 19 let), SŠ – (věk 15 – 19 let, rozšířená verze dotazníku, nazvaná „Vyjádři svůj názor“). Výzkum probíhal prakticky po celé republice, celkem dotazníky vyplňovalo 15759 respondentů. Pro školáky a studenty měl dotazník také jistý přínos, odpovědi byly bodovány, a tak mohli sami z přiložené legendy zjistit, jak jsou na tom podle svých odpovědí – zda a jak jednájí fair play. Vyhodnocení mezi nimi samotnými se tedy podobalo oblíbeným testům z časopisů. Jak je v referátu zmiňováno, již samotné vyplňování dotazníků, tedy testování, bylo cílem, neboť sama mládež, ale i dotazovatelé tak měli zpětnou vazbu. Dále je zde vyjádřeno zklamání z malé účasti sportovních škol, které se většinou nezapojily, a také z toho, že učitelé nevyužili výsledky testování pro další výuku nebo vnitřní potřeby školy.

Samotným vyhodnocením pak, ve zkratce, bylo zjištěno, že zřejmě existuje jistý posun směrem k horšímu chování od mladších žáků směrem ke starším, a také, že řada studentů středních škol se již nezajímá o sport ani pasivně. V Českém klubu fair play ovšem i nadále zůstávají optimisty a věří, že do budoucna by se situace mohla zlepšit.

Jana Kutková – SPORTUJ, HRAJ A POVZBUZUJ ČESTNĚ!

Autorka, tedy Jana Kutková, v úvodu píše: „*Obecné charakteristiky Fair play jsou založeny na principu elementární čestnosti, tj. na dodržování dohodnutých pravidel, která neumožňují nespravedlivé zvýhodňování, zdůrazňují rovnost příležitosti, slušné chování a úctu k soupeři,*“ (sborník z kongresu o fair play, ed. J.Dovalil, 2010). Popisuje současnou situaci, a to jak v celospolečenském měřítku, tak v rámci výchovy k fair play. Popisuje, že dochází určitým způsobem k deformaci hodnot a hodnotového systému, vítězí komerce, lidé nadužívají možností naší planety a světová populace stále roste. Zmiňuje však, že spravedlnost je pro mnohé stále ještě směrodatnou hodnotou a že mnozí jsou se schopní a ochotní vzdát vlastního prospěchu v případě, že by ho mohli dosáhnout za nespravedlivých podmínek.

Dále vzpomíná na své dětství, srovnává děti a výchovu, především školní, v polovině minulého století a nyní. Zmiňuje, že učitelé tělesné výchovy mají trochu odlišné postavení od jiných učitelů, žáci se před nimi projevují trochu jinak, než před jinými učiteli, obzvláště při hře. Takový učitel má pak větší možnost žáka ovlivnit a pomoci mladého člověka formovat. Končí slovy: „*Jsem si dobře vědoma toho, že ne každý učitel může být Matkou Terezou, ale jsem si naprosto jista, že každý učitel může dát notnou dávku spravedlnosti prostým a upřímným dětem žijícím v nespravedlivém světě. A bohužel, tento nespravedlivý svět, o němž hovořím, není virtuální, ale zcela reálný a velice současný,*“ (sborník z kongresu o fair play, ed. J.Dovalil, 2010).

Alexander Pollak – RASISMUS, ETNICKÁ DISKRIMINACE A VYLOUČENÍ PŘÍSTĚHOVALCŮ A MENŠIN ZE SPORTU V EU

Alexander Pollak, zaměstnanec agentury při Evropské unii zabývající se základními lidskými právy 'Agency for Fundamental Rights', uvedl, že agentura, pro kterou pracuje, se sice především zabývá výzkumem, má však rovněž vliv na politickou sféru. Srovnává situaci a možnosti menšin a přistěhovalců sportovat. Uvádí, že sport má velký potenciál dávat lidem dohromady, a že obzvláště v posledních třiceti letech si lidé stále více uvědomují potřebu bojovat proti rasismu a diskriminaci ve sportu, protože, jak sám říká, rasismus a diskriminace ve sportu není, bohužel, jen teoretický fenomén, ale skutečný problém. Nabízí ovšem jak příklady diskriminace, tak pozitivní příklady.

Informuje o výzkumu, který probíhal v EU a týkal se mnoha odvětví. Jak sám uvedl, byl kladen důraz na to, aby se nezaobírali pouze fotbalem, kterýžto je vždy středem zájmu. Jedním z důležitých zjištění studie je to, že panuje nedostatečné povědomí o existenci rasismu a diskriminace ve sportu. Panují zde také velké rozdíly mezi mediálně atraktivními sporty, mezi které patří například fotbal, kde je problematice rasismu věnována dostatečná pozornost, a sporty méně populárními, které média do takové míry nesledují. Panuje totiž všeobecný názor, a to v případě atletiky a národních sportů, že tyto disciplíny nejsou projevy rasismu nikterak poznamenány. Bohužel tomu tak není. Dalším zajímavým zjištěním bylo množství rasistických incidentů mezi samotnými sportovci, zejména na amatérské úrovni, čemuž také není věnována dostatečná pozornost. Navíc je celá problematika spojena i s dalšími společenskými oblastmi a sférami, počínaje zaměstnaností migrantů, ale nejen jich, také například menšin a etnik, jakými jsou Romové.

Pollak dochází k závěru, že o diskriminaci a rasismu je nutné hovořit už ve školách, a to přímo s mladými lidmi, které je třeba zároveň chránit před urážkami, špatným zacházením a jakoukoli formou diskriminace související se sportem. Navíc hovoří o tom, že rovné příležitosti by měli mít i chlapci a dívky. *„Měli bychom začít u těch nejmladších, ale rozhodně bychom tam neměli i končit,“* (sborník z kongresu o fair play, ed. J.Dovalil, 2010).

Aleš Sekot – FAIR PLAY VE SVĚTLE PROBLÉMŮ SOUČASNÉHO SPORTU

Aleš Sekot označuje sport za sociálně kulturní fenomén moderní doby. Dále uvádí, že zejména v naší současné sociálně pedagogické praxi se má za to, že aktivní sport může být účinným výchovným nástrojem. Na půdě politiky pak, podle něj, sport mnohdy vyvolává asociace s pocity národního sebevědomí a státní identity, čehož ovšem může být v mnoha zemích zneužíváno.

Jak dále píše, odlišně je vnímán sport vrcholový a rekreační: *„Výkonnostní vrcholový sport je založen na principu sportovní etiky, budované na ideji, že sportovní mistrovství je výsledkem systematické oddanosti sportovní přípravy, ochoty k oběti a zřeknutí se běžných standardů osobního života. Oproti zájmový rekreační sport jako aktivita volného času spatřuje ve sportování cíl o sobě, jako kombinaci mezi fyzickou aktivitou a prostředím, cestu k osobnímu prožitku, utužení fyzické kondice a psychické pohody, kdy soupeř není nepřítel, ale vítaný prostředek prověření sportovních dovedností,“* (Coakley, 2001, cit. dle Aleše Sekota),

(sborník z kongresu o fair play, ed. J.Dovalil, 2010). Uvádí mnoho příkladů v rámci výkonnostního sportu, kdy je jednání sportovců sice v mantinelech psaných pravidel, přesto se však dá označit za neetické.

Také hovoří o problematice fair play v rámci školní tělesné výchovy. Vyjadřuje zde zajímavé zjištění, že povaha atmosféry ve vyučovací jednotce tělesné výchovy bývá leckdy odlišná od atmosféry v ostatních vyučovacích předmětech. Každý učitel mluví jinak ve třídě při výuce teoretických naukových předmětů a jinak v tělocvičně, kdy často verbální projev tohoto nemá očekávané kvality. Zmiňuje také doping a přístup k němu jako v současnosti stále palčivou otázku. Avšak vyjadřuje víru, že vzdělávací systém je otevřený novým pedagogickým metodám, které by pomohly spoluutvářet morální postoje a úctu k životu a lidskému jedinci.

Jak také uvádí: „*Sociologický hodnotově motivovaný zájem o sport je do značné míry stimulován prohlubující se propastí mezi zájmovými volnočasovými sportovními aktivitami na jedné straně a dynamikou elitního profesionálního sportu na druhé straně,*“ (sborník z kongresu o fair play, ed. J.Dovalil, 2010). Vytvářejí se tak zdroje napětí mezi individualitami, jedinci, sportovci a širokou členskou základnou či masovostí sportů. Přičemž masovost sportování je považována za společensky nejdůležitější stránku budoucího vývoje sportu a jeden z nezastupitelných předpokladů harmonického rozvoje společnosti.

Antonín Rychtecký, Josef Dovalil – FAIR PLAY JAKO SOUČÁST OLYMPIJSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ A KULTURY

V tomto referátu byla velice obšírně probrána problematika olympismu v souvztáznosti se vzděláváním, vzděláním, etikou a sportováním. Autoři se zabývají hned několik výzkumy a průzkumy, které shrnují do tabulek a grafů. Výstupem z jejich referátu je pak důležitost olympismu a olympijské myšlenky i důležitost dalšího zkoumání vztahu k hnutí fair play. Olympismus by měl být, dle autorů, nedílnou součástí výzkumů na vysokých školách a předmětem bádání, kterýžto má vliv na mnohé oblasti a sféry lidských životů, a to nejen na sport, ale například i na kulturu.

B. Praktická část

Z teoretické části popisující naše svědomí a motivaci můžeme v dotaznících porovnat vnímání toho, co je dobré a co je zlé. Vnímání této hranice se bude pravděpodobně u respondentů lišit. Vybíral jsem respondenty bez ohledu na to, jak aktivními jsou sportovci, a zda se vůbec sportu věnují. Zajímalo mě totiž pojetí fair play nejen u sportovců, ale především u lidí, kteří se sportem nezabývají jako se svou hlavní činností nebo profesí.

Hypotéza č. 1: Názory na fair play sportovců a lidí, kteří se sportem nezabývají (zařazení níže do skupiny „sportuji výjimečně“ a „nesportuji“), se budou významně lišit. Sportovci jsou lidé vedeni po dobu své sportovní kariéry, ve většině případů od dětství, k fair play. Mělo by se to tedy projevit.

Hypotéza č. 2: Názory žen a mužů na problematiku fair play se významně lišit nebudou. Pohledy na problematiku fair play by z hlediska genderu neměly být odlišné.

6 Fair play – Vlastní průzkum

Poté, co jsem pojednal termín fair play, nastínil jeho historii, popsal činnosti Českého klubu fair play, zabýval se letmo i motivací a etikou, přichází na řadu vlastní průzkum. Ten jsem, jak již bylo řečeno v hypotéze, konal mezi širokou veřejností, bez ohledu na to, zda se jednalo o aktivní sportovce, lidi, kteří sportují jen, pokud jsou k tomu „nuceni“, anebo sportovní fanoušky. Zajímalo mne, zda se potvrdí má domněnka, že jejich pohled bude od pohledu sportovců odlišný, i když bylo v teoretické části zmíněno, že valná většina dění kolem fair play se týká a dotýká problematiky, s níž se setkáváme i v běžném životě. Motivace a etika jsou věci, které se netýkají pouze sportovců. A domnívám se, že otázky sportovní etiky mnohdy neřeší jen sportovci samotní, ale i sportovní fanoušci, rozhodčí, trenéři, pořadatelé a jiní, kteří mají se sportovními kláněmi co do činění přímo nebo nepřímo, ať již muži či ženy.

Průzkumu se zúčastnilo celkem 65 respondentů, od nesportovců po sportovce. Při jejich oslovení byl použit dotazník čítající 15 otázek (viz níže, oddíl 6.1 Dotazník). Většina otázek byla koncipována tak, aby se na ně dalo odpovědět jednoznačně, a tedy mohly být zpracovány a dále mezi sebou porovnávány. Interpretace odpovědí na všech 15 otázkách dotazníku se

zaměřila na rozložení cílové skupiny podle věku, pohlaví a vztahu ke sportu. Výběr respondentů byl proveden zcela nahodile, dotazníky byly rozšířeny mezi osoby z regionu Praha a jejich rodinné příslušníky, rozdáno bylo celkem 104 dotazníků. Bylo tak v mnoha ohledech dosaženo nehomogenosti skupiny. Zodpovězena byla pouze část dotazníků – výše zmíněných 65. Návratnost dotazníků tedy činila 62,5 %.

6. 1 Dotazník

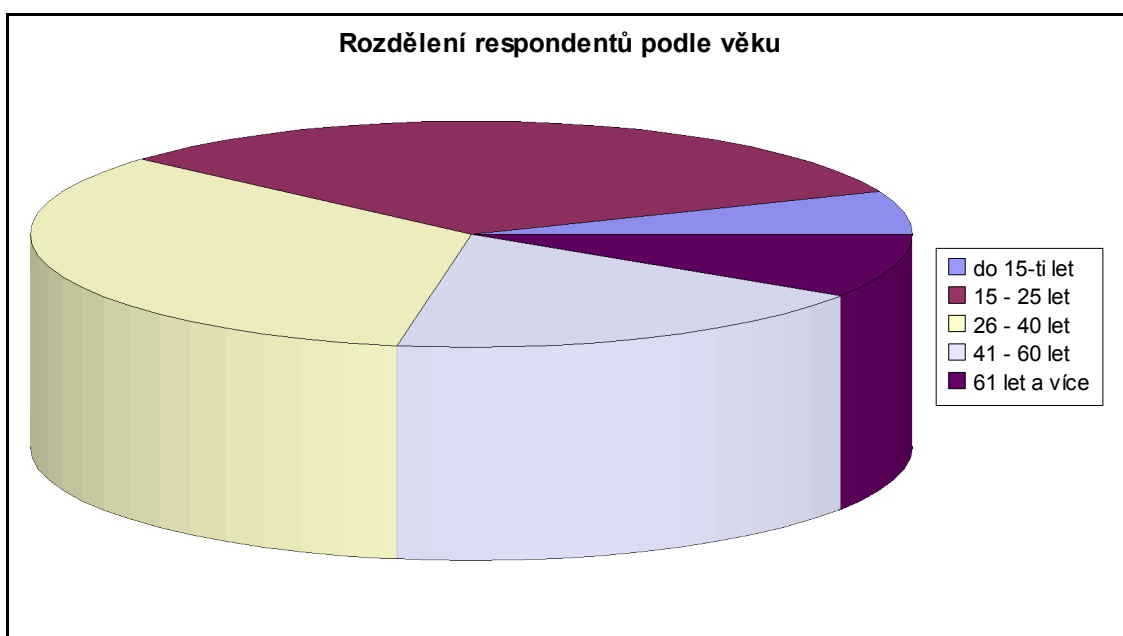
1. Jsem:
a) žena b) muž

2. Věk:
a) do 15-ti let b) 15 – 25 let c) 26 – 40 let d) 41 – 60 let e) 61 a více

3. Sportuji:
a) aktivně b) rekreačně c) výjimečně d) nesportuji

4. V případě, že jste na předchozí otázku odpověděl(a) jinak než možností d), jakému sportu se věnujete? .....

5. Věnujete se nebo jste se v minulosti věnoval(a) týmovému sportu?
a) ano b) ne c) nepamatuji se

6. Je pro Vás důležitější úspěch nebo fair play?
a) úspěch b) fair play

7. Dosáhl(a) jste někdy dobrých sportovních výsledků za cenu porušení fair play?
a) ano b) spíše ano c) spíše ne d) ne e) nepamatuji se

8. Pakliže jste odpověděl(a) ano, máte pocit, že jste učinil(a) správně?
a) ano b) spíše ano c) spíše ne d) ne e) nevím

9. Máte pocit, že chápete výraz fair play stejně jako skupina lidí, se kterou se sportovní činnosti věnujete?
a) ano b) spíše ano c) spíše ne d) ne e) nevím
10. Myslíte si, že se pojetí výrazu fair play liší u žen a u mužů?
a) ano b) spíše ano c) spíše ne d) ne e) nevím
11. Pokud byste porušil(a) pravidla a nejednal(a) podle pravidel fair play, přiznal(a) byste to v případě, že by Vám za toto nehrozil postih?
a) ano b) spíše ano c) spíše ne d) ne e) nevím
12. Pokud byste porušil(a) pravidla a nejednal(a) podle fair play, přiznal(a) byste to v případě, že by Vám za toto hrozil postih?
a) ano b) spíše ano c) spíše ne d) ne e) nevím
13. Pokud byste porušil(a) pravidla a nejednal(a) podle fair play, přiznal(a) byste to v případě, že by to ovlivnilo Váš výsledek?
a) ano b) spíše ano c) spíše ne d) ne e) nevím
14. Pokud byste porušil(a) pravidla a nejednal(a) podle fair play, přiznal(a) byste to v případě, že by to ovlivnilo výsledek Vašeho týmu?
a) ano b) spíše ano c) spíše ne d) ne e) nevím
15. Vadí Vám, když někdo jiný dosáhne dobrých výsledků za cenu porušení pravidel fair play?
a) ano b) spíše ano c) spíše ne d) ne e) nepřemýšlel(a) jsem o tom

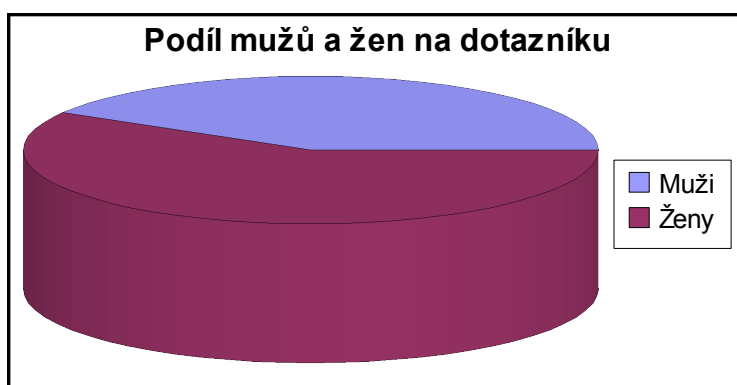
6. 2 Interpretace odpovědí

6. 2. 1 Seznámení s cílovou skupinou

Pomocí otázek 1 – 5 jsem se snažil získat ucelenější obrázek o skupině respondentů. Na základě tohoto tedy vím, jakého jsou rozložení podle věku, pohlaví a toho, zda se věnují nebo v minulosti věnovali nějakému sportu. Na základě tohoto tedy mohu říci následující: Průzkumu se zúčastnili 4 respondenti do 15 let, 21 respondentů mezi 15 a 25 lety, 22 respondentů mezi 26 a 40 lety, pak 12 respondentů mezi 41 a 60 lety a 6 respondentů starších než 61 let. Nejvíce jsou tedy procentuálně zastoupeni respondenti mezi 15 a 40 lety, ti tvoří 66,15 procent respondentů.

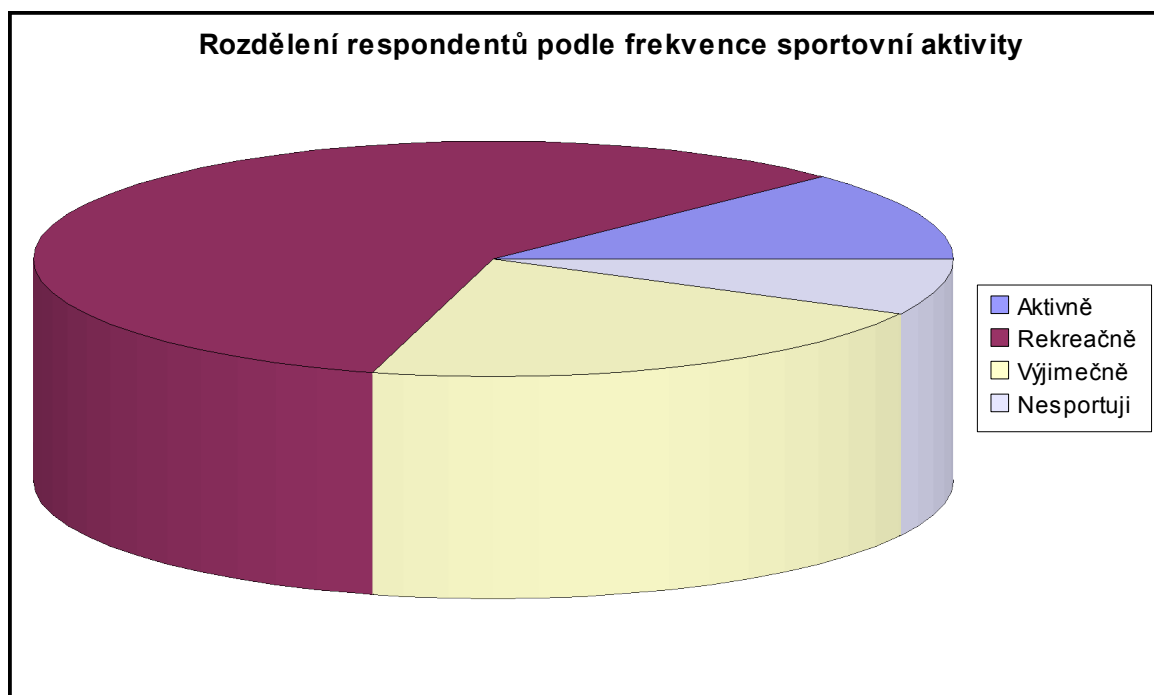

Na dotazník pak také odpovídalo procentuálně více žen než mužů. Zatímco respondentů bylo 27, respondentek 38. Mužů tedy odpovídalo 41,54 procent, zatímco žen 58,46 procenta.

Co se týče frekvence sportovní aktivity u našich respondentů, výsledky jsou následující: aktivně sportuje 8, rekreačně 38, výjimečně 14 a vůbec 5 respondentů. Největší podíl mají tedy tzv. rekreační sportovci, a to celých 58,46 procent.

6. 2. 2 Fair play pohledem veřejnosti

Dále bych rád rozebral jednotlivé otázky a odpovědi respondentů. Mnohdy se značně lišily, a to v rámci všech kategorií, o kterých jsem hovořil již výše. Otázky byly koncipovány tak, aby mezi nimi byla jistá souvislost. Tak například v otázce č. 6 se ptám: „Je pro Vás důležitější úspěch nebo fair play?“ Odpovědi se, samozřejmě, různily. Ovšem překvapivé bylo mnohdy to, jak stejní respondenti odpovídali na související otázky: „Dosáhl(a) jste někdy dobrých sportovních výsledků za cenu porušení fair play?“ nebo „Pokud byste porušil(a) pravidla a nejednal(a) podle fair play, přiznal(a) byste to v případě, že by Vám za toto hrozil postih?“, a dokonce i „Vadí Vám, když někdo jiný dosáhne dobrých výsledků za cenu porušení pravidel fair play?“... Samozřejmě i v ostatních, se ukázalo, že řada respondentů je citlivější na porušování fair play v případě, že je porušeno někým jiným a je toto chování poškodí, než kdyby takto jednali sami.

Otázka č. 6 - Je pro Vás důležitější úspěch nebo fair play?

Na tuto otázku odpovídali respondenti následujícím způsobem: pouze 4 respondenti odpověděli, že je pro ně důležitější fair play, ostatní preferovali úspěch. Je důležité říci, že takto obecná otázka nemůže být považována za zcela relevantní a vypovídající, neboť respondenti nebyli předem blíže obeznámeni s těmito pojmy. Každý z nich si tedy pod pojmem fair play mohl představit něco zcela odlišného. A nemuselo se jednat právě o život ohrožující situace. Ať tak či onak, výsledek je poměrně jednoznačný, pouze 6,15 % respondentů označilo fair play jako důležitější prvek.

Otázka č. 7 - Dosáhl(a) jste někdy dobrých sportovních výsledků za cenu porušení fair play?

Otázka č. 7 prověřila, s nadsázkou řečeno, paměť respondentů, ale daleko spíše jejich ochotu přiznat se k porušení pravidel. Pouze 1 respondent odpověděl, že neví. 2 respondenti se přiznali k porušení pravidel přímo, 5 nepřímo, a to odpovědí „spíše ano“, 34 respondentů rezolutně odmítlo, že by kdy pravidla fair play porušili, ovšem 23 si jich nebylo až tak jistých, a zvolili proto raději odpověď „spíše ne“. Z odpovědí tedy vyplývá, že valná většina respondentů se k porušení pravidel nehlásí, nebo jeho porušení striktně odmítá. Pouze 7 respondentů připustilo porušení pravidel, což je 10,77 % z celku, naproti tomu 57 z respondentů odmítlo, což činí 87,69 % z celkového počtu dotazovaných.

Můžeme si povšimnout, že v souvislosti s otázkou č. 6 je markantní rozdíl mezi odpověďmi. Dalo by se říci, že procento odpovědí, které uvádějí, že k porušení pravidel došlo, se nápadně blíží procentu odpovědí, že je důležitější fair play nežli úspěch. Z tohoto vyplývá, že pro naše respondenty byl sice důležitější v předchozí otázce úspěch, ovšem sami se k porušení pravidel nehlásí.

Otázka č. 8 - Pakliže jste odpověděl(a) ano, máte pocit, že jste učinil(a) správně?

Otázka č. 8 se týkala pouze respondentů, kteří v předchozí otázce odpověděli „ano“ nebo „spíše ano“. Tedy pouhých 7 respondentů, pro pořádek zopakují, že se jedná o 10,77 % z celkového počtu dotazovaných. Odpovědi byly následující: 1krát se zde objevilo, že „ano“, 2krát, že „spíše ano“, 3krát „spíše ne“ a 1krát „ne“. Máme tu tedy poměr 4:3 pro odpověď ne,

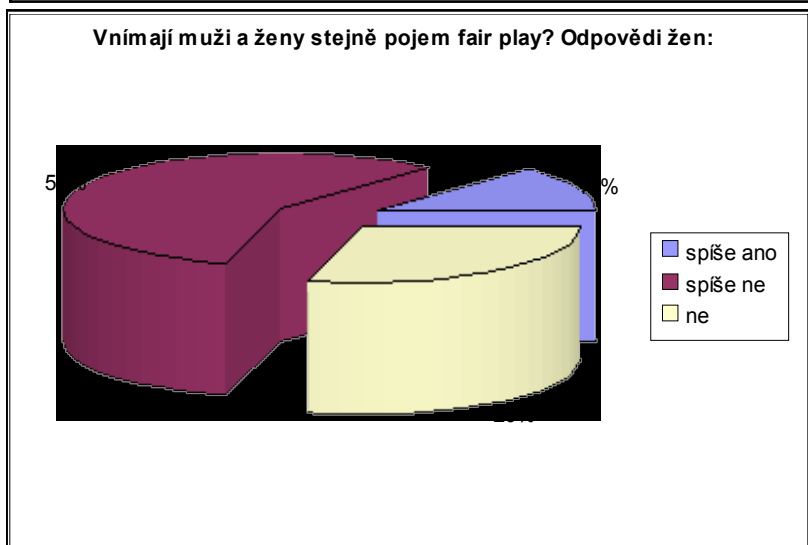
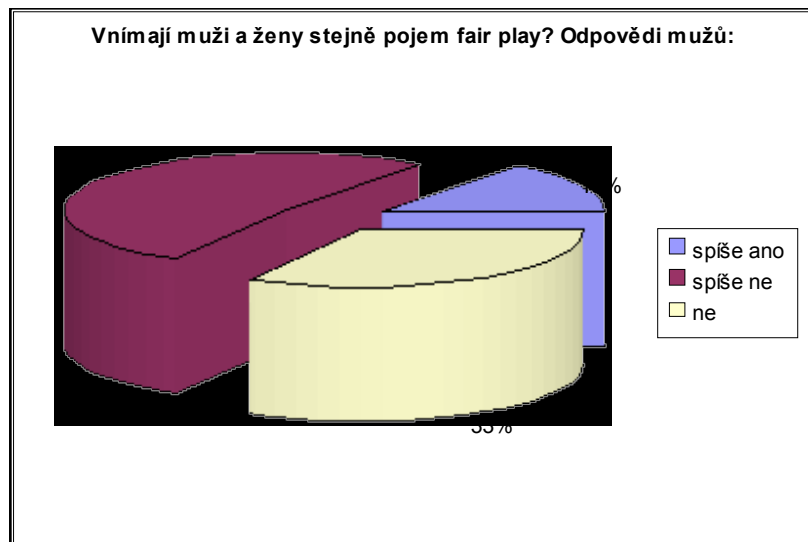
tedy 57,14 % respondentů z oněch zmiňovaných 7 odpovědělo buď „ne“ nebo „spíše ne“. V tak malém vzorku se nedá jednoznačně určit, jaká odpověď by byla převažující. Naštěstí pro nás ovšem, respondenti odpovídali spíše tak, aby nemuseli tuto otázku zodpovídat. Což je potěšující, pokud se jedná o pravdivé odpovědi.

Otázka č. 9 - Máte pocit, že chápete výraz fair play stejně jako skupina lidí, se kterou se sportovní činnosti věnujete?

Tato otázka měla jediný účel, zjistit, zda lidé, kteří sportují v rámci určité skupiny, vnímají fair play stejně jako jejich kolegové v rámci dané skupiny. Na otázku č. 9 odpovídali pouze respondenti, kteří na otázku č. 5: „Věnujete se nebo jste se v minulosti věnoval(a) týmovému sportu?“ odpověděli „ano“. Zdrželo se tedy 13 respondentů. Další odpovědi byly následující: 11 respondentů odpovědělo „ano“, 32 „spíše ano“ a pouze 9 „spíše ne“. Z čehož vyplývá, že nikdo z respondentů nesportuje se skupinou či ve skupině lidí, která by vnímala fair play zcela odlišně. Odpověď „ano“ a „spíše ano“ se dohromady podílela na odpovědích 66,15 procenty z celkového počtu. Z počtu dotazovaných pouze na tuto otázku pak činily tyto odpovědi, samozřejmě, větší podíl, a to 82,69 procent. Nikdo z dotazovaných v tomto neměl zásadní rozpory. Zní to logicky, kdo by také působil ve skupině lidí, která vnímá fair play zcela odlišně od něj, ať již v jakémkoli směru, pozitivním nebo negativním...

Otázka č. 10 - Myslíte si, že se pojetí výrazu fair play liší u žen a u mužů?

U této otázky mne zajímalo především, zda budou muži i ženy vidět tuto problematiku stejně. Celá tato otázka, většina z otázek v dotazníku, je značně subjektivních, respektive, nutí respondenty vyjádřit své mínění, subjektivní hodnocení problematiky. V tomto bodě jsem tedy zkoumal, zda ženy i muži vidí tuto problematiku stejně. Bude více žen odpovídat, že ano? Více mužů, že ne? Nebo to bude vše jinak? Jak můžeme vidět na níže přiložených grafech, výsledky jsou v podstatě obdobné. 52% mužů a 58% žen, kterých jsme se ptali, se domnívá, že „spíše ne“. U žen je nepatrně více negativních odpovědí než u mužů. Znamená to tedy, že se, dle našich respondentů, názory mužů a žen na fair play neliší.

Lišil by se ale názor podstatněji z jiného hlediska? Například podle věku respondentů? V kategorii do 15 let jsem zaznamenal 2 odpovědi „spíše ne“ a 2 odpovědi „ne“, v kategorii 15 – 25, v níž bylo 21 respondentů, byly opět pouze odpovědi ze stejné části škály - „spíše ne“ ve 13 případech, „ne“ v 8. Kategorie 26 – 40 byla, co se odpovědí týče, poněkud pestřejší, kromě „spíše ne“ v 5 případech, „ne“ v 6 případech, jsem zde zaznamenal i odpověď „spíše ano“ v 5 případech. Kategorie 41 – 60: 3krát „spíše ano“, 6krát „spíše ne“, 3x „ne“. Kategorie 61 a více let: 1krát „spíše ano“, 4krát „spíše ne“ a 1krát „ne“. I zde tedy prakticky u všech skupin převažuje negativní odpověď - „spíše ne“ a „ne“.

Můžu ovšem použít ještě jedno z hledisek, která jsem zadával do dotazníku – a to sportovní aktivitu jedince. U aktivních sportovců jsem zaznamenal 5krát odpověď „spíše ne“ a 3krát „ne“, u sportujících rekreačně, kterých bylo nejvíce, 5krát „spíše ano“, 20krát „spíše ne“, 13krát „ne“, u sportujících občasně pak 11krát „spíše ne“ a 3krát „ne“, u skupiny nespportujících jsem zaznamenal odpovědi 4krát „spíše ano“ a 1krát „ne“. Jak můžeme vidět, až na skupinu nespportujících se objevují a převažují odpovědi „spíše ne“ a „ne“. Je ovšem

otázkou, zda na tak malém vzorku, jakými byla 5-ti členná skupina nesportujících lze relevantně vyhodnotit, zda tato skupina obecně má jiné mínění než alespoň občasně sportující jedinci.

Otázka č. 11 - Pokud byste porušil(a) pravidla a nejednal(a) podle pravidel fair play, přiznal(a) byste to v případě, že by Vám za toto nehrozil postih?

Zajímalo mne, nakolik by se řídili lidé, v případě dobrovolnosti, vlastním úsudkem. Zde se, pro mne překvapivě, objevily pouze nepříliš jasné odpovědi, pouze možnost „spíše ano“ a „spíše ne“, přesněji to nikdo z respondentů nedokázal říct. A výsledky jsou následující: 41 respondentů odpovědělo „spíše ano“ a 24 „spíše ne“. Dalo by se tedy říci, že 63,08 procent respondentů by spíše nebylo ochotno přiznat se k porušení fair play v případě, že by jim za to nehrozil žádný postih. Pro mne tedy překvapující výsledek, musím podotknout. Z praktického hlediska z tohoto vyplývá, že postih či trest není zcela určujícím faktorem v případě přiznání se k jednání proti pravidlům fair play. Ovšem zcela určitě se toto může projevit na následující otázce. Je dost dobře možné, že je to všechno úplně jinak.

Otázka č. 12 - Pokud byste porušil(a) pravidla a nejednal(a) podle fair play, přiznal(a) byste to v případě, že by Vám za toto hrozil postih?

Na tuto otázku opět, stejně jako u předchozí, nikdo z respondentů neodpověděl jednoznačně „ano“, ovšem již několik „ne“, a to celkem 8, „spíše ne“ pak 41 a 16 „spíše ano“. Ukazuje se tedy, že moje domněnka, že svobodná vůle a absence postihu nevede jedince k přiznání „férovosti“ jednání, nebyla zcela správná. Ukazuje se, že procento lidí, kteří odpověděli „spíše ne“ se v takovém případě zvýšilo ze 24 u otázky č. 11 na 41, respektive 49, pokud budeme počítat i odpovědi, kde zaznělo jednoznačně „ne“ u otázky č.12. V takovém případě tedy můžeme říci, že pokud by po porušení fair play následoval postih při přiznání, stoupl by počet lidí, kteří by spíše nepřiznali nebo určitě nepřiznali nečestnost jednání na 75,38 procent, což je něco málo přes tři čtvrtiny respondentů. A to už je poměrně vypovídající číslo. I tak ovšem existuje 24,62 procent respondentů, na které postih nemá vliv a přiznali by se tak jako tak.

Otázka č. 13 - Pokud byste porušil(a) pravidla a nejednal(a) podle fair play, přiznal(a) byste to v případě, že by to ovlivnilo Váš výsledek?

Na tuto otázku opět nikdo z dotazovaných neodpověděl jednoznačně „ano“, ovšem možnost „spíše ano“ vybralo 25 respondentů, možnost „spíše ne“ 35 respondentů a možnost „ne“ už jen 5. Ani zde není výsledek zcela jednoznačný. Pokud by totiž přiznání porušení pravidel fair play ovlivnilo výsledek dotazovaných, nepřiznalo by se spíše nebo určitě celkem 40 z nich, což je 61,54 %, ovšem ačkoli je toto číslo přes polovinu, není až zas tak vysoké. Porovnáme-li to s trestností či beztrestností při přiznání, pohybuje se číslo ve stejné části spektra, +/- 10 procent, což není příliš velký rozdíl. Zdá se tedy, že respondenti, kteří by jednali (spíše) čestně, neberou v potaz to, zda by za své přiznání byli potrestáni nebo zda by toto ovlivnilo jejich výsledek.

Otázka č. 14 - Pokud byste porušil(a) pravidla a nejednal(a) podle fair play, přiznal(a) byste to v případě, že by to ovlivnilo výsledek Vašeho týmu?

U této otázky se opět objevuje jeden společný jmenovatel s předchozími, nikdo z respondentů na ni neodpověděl určitě a jednoznačně „ano“. A jaké byly další výsledky? 18 respondentů odpovědělo „spíše ano“, 29 „spíše ne“ a 18 „ne“, což je určitý nárůst oproti předchozí odpovědi. „Spíše ne“ nebo „ne“ odpovědělo dohromady 47 respondentů, tvoří tak 72,31 procent. Vyplývá z toho, že o necelých 11% více lidí by zamlčelo porušení fair play, pokud by se postih v podobě horšího výsledku (otázka je, zda i lepšího, protože toto v otázce jednoznačně formulováno nebylo, nutné ovšem dodat, že otázka má jasně negativní konotace) netýkal pouze jich, ale celé skupiny. Jinak je výsledek v podstatě neustále v rozmezí 60 – 75 procent. Výrazněji se tedy neliší od tří předchozích.

Otázka č. 15 - Vadí Vám, když někdo jiný dosáhne dobrých výsledků za cenu porušení pravidel fair play?

Na otázku č. 15 se objevilo hned několik velice výrazných odpovědí, převažují zde odpovědi „ano“ a „spíše ano“, ovšem odpověď „ne“ tu zcela chybí. Výsledek je následující: 19 respondentů odpovědělo „ano“, 36 „spíše ano“ a 10 „spíše ne“. Je tedy vidět, že porušování pravidel v případě, že je respondenti sami neporušují, ale přesto se jich týká, vnímají diametrálně odlišně, než to, když pravidla sami porušují. Celkem 55 odpovědí je „ano“ nebo

„spíše ano“, dohromady tedy činí 84,62 procentní zastoupení. To se výrazně liší od předchozích odpovědí, kdy respondenti v procentuálních poměrech mezi 60 a 70 procenty uváděli, že by nepřiznali neférové jednání, pokaždé ovšem za trochu odlišných podmínek.

6. 2. 3 Diskuse

Ad hypotéza č. 1:

Před vyhodnocením dotazníků jsem se domníval, že názory na fair play sportovců a lidí, kteří se sportem nezabývají (zařazení do skupiny „sportuji výjimečně“ a „nesportuji.“) se budou výrazněji lišit. Opak byl pravdou. Více či méně sportující jedinci mají poměrně podobný pohled na problematiku fair play. Rozdíl pak byl pouze v odpovědích u otázky č. 11, nehrozil – li by postih za přiznání „neférového“ jednání, byli by ochotnější se přiznat více sportující, tedy aktivní a rekreační sportovci, než ti sportující výjimečně nebo vůbec. Nebyl ale nikterak markantní. Na celkový výsledek lze pak nazírat ze dvou úhlů pohledu: Buď jsou názory „nesportovců“ tak osvětlené, anebo nejsou výsledky sportovců právě nejlepší. Jak jsem již v rámci hypotézy naznačil, u sportovců by se dalo předpokládat, že jsou celoživotně v rámci své sportovní činnosti vedeni k fair play. V takovém případě by ale měl být rozdíl v odpovědích markantně rozdílnější.

Ad hypotéza č. 2:

Předpokládal jsem, že odpovědi mužů a žen se významně lišit nebudou. Výsledky dotazníkového šetření mi daly za pravdu. Ne snad, že by muži a ženy měli naprosto stejné procentuální rozložení odpovědí, v zásadě se ale výrazně neliší.

Jak se ukázalo z výsledků průzkumu, kterými jsem se zabýval v této kapitole své práce, ať již mají lidé se sportem co do činění často, či méně často, více, či méně na danou problematiku mají všichni svůj názor. Nesportovní chování je, bohužel, pro většinu z nich, v jejich případě přijatelné, naopak tomu je, pokud se nesportovně zachová někdo jiný, a na ně to má posléze nebo v danou chvíli vliv. Jistě, můžete namítnout, že všechny tyto otázky jsou pouze hypotetické a že nikdo nemůže vědět, jak se zachová, než se do takové mezní situace dostane. Dost možná, ovšem to by bylo na další práci... Možná i knihu.

Závěr

V této práci jsem se pokusil probrat téma fair play ze všech možných úhlů pohledu, od historického, přes genderový a etický, až po psychologický a z praxe vycházející. Každá disciplína definuje výchozí podmínky jinak, každá má svá specifika. Ovšem otázka fair play je, jak už jsem mnohokrát v práci zmínil, velice složitá a závisí na mnoha faktorech, od osobnostního nastavení jedince, přes výchovu, až po společnost, ve které každý z nás žije. Každý z nás má různá, odlišná měřítká na život, stejně tak na sport a fair play, ať již ve sportu nebo v životě. Jedno by však pro nás všechny mělo být společné, a tím je, že bychom si měli vážit lidského života, a to nejen vlastního.

Na rozdíl od své bakalářské práce, jsem nezkoumal pohled respondentů na doping, ale na problematiku fair play jako takovou. Nechal jsem na posouzení každého z respondentů, co si pod pojmem fair play představí. A přišlo mi zajímavé sledovat, jak si s tím poradili. Nevěděli přesně, co si pod pojmem fair play představit jiného, než to, co si pod ním představují běžně, žádné další dovysvětlování, žádné složité rozbory. Kdo taky může přesně určit, co se nejčastěji podílí na porušování pravidel fair play, tedy co je nejčastěji zastoupeno? Je to doping? Je to podvádění? Kdo ví. Do svědomí si už bude muset sáhnout každý sám.

Jak ale vyplývá z průzkumu, k porušování pravidel by se přiznala menšina, v průměru něco kolem čtvrtiny respondentů. Pokud bychom náš malý vzorek srovnali se zbytkem populace, znamenalo by to, že k nespornému jednání by se přiznala slabá čtvrtina aktérů, což je poměrně malé číslo. Buďme ale rádi i za to, protože, jak se říká, nemusí pršet, jen když kape. A vše musí nějak začít. Často se říká, že žijeme v době, kdy celá společnost prochází morální krizí, pokud je tedy i toto malé číslo výsledkem, respektive důsledkem morální krize, můžeme doufat, že vše se v dobré obrátí a počet dle fair play jednajících lidí bude v budoucnu růst. I proto je důležité, že existuje instituce, jakou je Český klub fair play. Protože „příklady táhnou“ a je dobré odměňovat chvályhodné jednání, nejen trestat to zavrženíhodné.

Použitá literatura

ANZENBACHER, A. (1994). *Úvod do etiky*. Praha: Karolinum.

BEDNÁŘ, M. (2009). *Pohyb člověka na biodromu: Cesta životem z pohledu (nejen) kinatropologie*. Praha: Karolinum.

BLAIN, N. & BERNSTEIN, A. (Eds.). (2003). *Sport, media, society*. London and Portland, OR: Frank Cass.

COAKLEY, J. (2004). *Sports in Society: Issues and Controversies* (8. vyd.). Boston: McGraw Hill.

DEMETROVIČ, E. et al. (1988). *Encyklopedie tělesné kultury*. Praha: Olympia.

DOVALIL, J. et al. (2004). *Olympismus*. Praha: Olympia.

DOVALIL, J. et al. (Eds.). (2010). Sborník z kongresu o Fair Play v A: *Fair Play Education in Schools: A Shared Responsibility. The 16th European Fair Play Congress*. Prague: Czech Olympic Committee.

HES, J. (1998). *Fair play aneb sportovní podobenství*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

JIRÁSEK, M. et al. (2003). *Rytíři sportu*. Praha: Olympia.

KABOŠOVÁ, M.; JELÍNEK, M. (2003). *Skrytá cesta k vítězství*. Praha: Gutenberg.

KAČER, J. (1999). *Turnaje, závody, soutěže*. Praha: Mravenec.

KOVÁŘ, P. (2008). *Klub fair play, historie a současnost*. Praha: Český olympijský výbor.

KÜNG, H. (2000). *Světový étos pro politiku a hospodářství*. Praha: Vyšehrad.

MADSEN, K.B. (1972). *Teorie motivace*. Praha: Academia.

NAKONEČNÝ, M. (1996). *Motivace lidského chování*. Praha: Academia.

PROCHÁZKA K. et al. (1987). *Sport pro všechny a olympijské hnutí*. Praha: Olympia.

ŘÍČAN, P. (2003). *Psychologie*. Praha: Portál.

SCHÜLER – DUDEN (1987). *Der Sport*. Mannheim: Bibliographisches Institut.

SLEPIČKA, P.; HOŠEK, V.; HÁTLOVÁ, B. (2006). *Psychologie sportu*. Praha: Nakladatelství Karolinum.

SLUKA, T. (2007). *Profesionální sportovec*. Praha: Havlíček Brain Team.

SOMMER, J. (2003). *Dějiny sportu*. Praha: Fontána.

SUCHÁNEK, J. (2006). *Odvrácená tvář sportu*. Praha: Universum.

ŠMITÁK, J. (2006). *Hrdinové maratónu*. Tišnov: Sursum.

INTERNETOV... ODKAZY:

<http://www.olympic.cz/cz/cesky-olympijsky-vybor/6836/ceny-fair-play-za-rok-2011-maji-sve-majitele>; ke dni 26.5.2012

<http://www.olympic.cz/cz/cesky-olympijsky-vybor/4587/v-praze-se-udelovaly-ceny-fair-play-za-rok-2010->; ke dni 26.5.2012

<http://www.olympic.cz/cz/cesky-olympijsky-vybor/1625/drzitele-cen-ckfp-na-rok-2009>; ke dni 26.5.2012

<http://www.olympic.cz/cz/cesky-olympijsky-vybor/273/drzitele-cen-ckfp-za-rok-2008>; ke dni 26.5.2012

<http://www.olympic.cz/cz/cesky-olympijsky-vybor/31/vyznamenani>; ke dni 26.5. 2012

<http://www.olympic.cz/cz/cesky-olympijsky-vybor/30/seznam-clenu-predsednictva>; ke dni 26.5.2012

<http://www.olympic.cz/cz/cesky-olympijsky-vybor/30/seznam-clenu-predsednictva>; ke dni 26.5.2012

<http://www.wada-ama.org>; ke dni 30.6.2012